

DE ZAAK-VINDEVOGEL

Historische waarheid en beeldvorming over de repressie in Vlaanderen

- Nico Wouters -

Leo Vindevogel was de oorlogsburgemeester van Ronse en het enige parlementslid dat na de bevrijding wegens collaboratie werd terechtgesteld. In een duurzame collectieve herinneringscultuur werd hij misschien wel het meest iconische symbool in Vlaanderen van het zogenaamde 'falen van de naoorlogse repressie'. Gebruikmakend van nooit eerder geconsulteerde bronnen, plaatst dit artikel de beeldvorming naast de historische waarheid'.

Na de Tweede Wereldoorlog (WOII) keert de doodstraf voor enkele jaren terug naar België. De doodstraf wordt 2940 keer uitgesproken voor feiten van collaboratie, waaronder 1693 bij verstek². In 242 gevallen wordt de terechtstelling effectief uitgevoerd³. Dat cijfer is relatief hoog: in Nederland bijvoorbeeld worden 36 doodstraffen uitgevoerd, in Noorwegen 22 en in Frankrijk 770. De piek zit in de eerste naoorlogse jaren: in 1949 vinden nog ‘maar’ elf executies plaats en in 1950 nog één. Onder het bewind van de katholieke minister van Justitie Ludovic Moyersoen (benoemd op 16 augustus 1950) komt een einde aan deze unieke periode en vinden geen terechtstellingen meer plaats⁴.

Misschien wel de meest controversiële terechtstelling in deze periode is die van Leo Vindevogel: het enige Belgische parlementslid dat wegens collaboratie wordt terechtgesteld. Via zijn proces groeit hij uit tot een iconisch symbool: een pars pro toto voor wat in een deel van de collectieve herinnering wordt gezien als het zogenaamde ‘falen van de naoorlogse repressie’. De beeldvorming zegt in essentie dat de terechtstelling van Vindevogel een politieke afrekening was. Die visie is vandaag nog altijd *mainstream*. Nog in de krant *De Morgen* van augustus 2020 bijvoorbeeld, wordt dat klassieke verhaal overgenomen⁵. Strookt de beeldvorming met de procesvoering? Het antwoord op die vraag gaat onvermijdelijk ook over de relatie tussen publieke beeldvorming en historische realiteit. Het artikel heeft drie delen: ten eerste een feitelijk (biografisch) overzicht tot en met de terechtstelling van Leo Vindevogel, ten tweede een deconstruc-

tie van de naoorlogse beeldvorming en ten derde een analyse van de gerechtelijke procesvoering in relatie tot die beeldvorming.

I. Wie was Leo Vindevogel?

Katholieke kopman in Ronse (tot 1940)

Leo Vindevogel (°1888 te Petegem) wordt gevormd aan de bisschoppelijke normaalschool in Sint-Niklaas, een kweekvijver voor katholieke flaminganten⁶. Na zijn studies (1907) wordt hij actief in de Christen Volksbond in Ronse: een koepelorganisatie van verenigingen voor de katholieke arbeiders- en lagere middenklasse. Vindevogel is het aanstormend talent van de christelijke arbeidersbeweging die vanaf 1907 zijn ideeën verkondigt in het weekblad *’t Volk van Ronse*. Vindevogel is eerst katholiek en dan pas flamingant, maar onder zijn invloed wordt de Christen Volksbond ook een actor in de regionale Vlaamse beweging.

Ronse is een taalgrensgemeente waar de Frans-talige burgerij, inclusief ook het industriële patronaat, nog bijzonder sterk staat voor 1914 (de stadsadministratie wordt tweetalig in 1910)⁷. Al voor 1914 ontstaan spanningen met de katholieke werkgevers (Henri Lagache, Jean Cambier, Oscar Thomaes). De assertieve Vindevogel richt zijn pijlen aanvankelijk vooral op de zich ontwikkelende socialistische zuil. In 1913 geeft hij zijn onderwijzersloopbaan op, maar een politieke lancering blijft uit en na de Duitse inval meldt de op dat moment werkloze Vindevogel

1. Mijn dank gaat uit naar Dirk Luyten (CegeSoma-Rijksarchief), Stanislas Horvat (Koninklijke Militaire School), Koen Aerts (CegeSoma-Rijksarchief en UGent) en Bruno De Wever (UGent) voor hun essentiële commentaren bij de eerste versie van dit artikel.

2. KOEN AERTS, *“Persona non grata”: genadeverlening bij ter dood veroordeelden tijdens de repressie na de Tweede Wereldoorlog (1944-1950)*, onuitgegeven Licentiaatsverhandeling UGent, 2005; MATHIEU VANHAELEWYN, *De laatste salvo’s: Het verhaal van 242 vergeten executies in België (1944-1950)*, Gent, 2016.

3. Waaronder van vier vrouwen en vijf buitenlanders; van de 237 terechtgestelde Belgische mannen is 56% Franstalig. MATHIEU VANHAELEWYN, *De laatste salvo’s*.

4. KOEN AERTS, *“Repressie zonder maat of einde?”: de juridische reïntegratie van collaborateurs in de Belgische Staat na de Tweede Wereldoorlog*, Gent, 2014, p. 121 tot 149.

5. DOUGLAS DE CONINCK, “Iemand moest boeten: Leo Vindevogel, oorlogsburgemeester in Ronse, werd terechtgesteld hoewel hij in zijn ogen niets misdaan had”, in *De Morgen*, 6 augustus 2020.

6. Zie: PIETER JAN VERSTRAETE, *Leo Vindevogel. Biografie*. Kortrijk, 2013.

7. IDEM, p. 58-69.

zich meteen als oorlogsvrijwilliger. Hij evolueert tijdens WOI openlijk naar een pro-Duitse en anti-Belgische opvatting, maar blijft weg van het activisme en de Frontbeweging⁸. Hij is dus in 1918 geradicaliseerd maar niet formeel verbrand. Integendeel, hij keert terug met de legitimiteit van acht frontstrepen. Hij werpt zich bij zijn terugkeer in Ronse in 1919 op als één van de leiders van de Christen Volksbond. Hij lanceert zijn politieke carrière en huwt op 2 oktober 1919 met Amelia Joanna Willems, met wie hij negen kinderen zal krijgen⁹.

Vindevogel wijst de Frontbeweging af en kiest voor de katholieke Kamerlijst, maar raakt in 1919 nog niet verkozen. Zijn gooi naar de dominante positie binnen de katholieke lijst als vertegenwoordiger van de Christelijke arbeidersbeweging, doet de gevestigde Franstalige burgerij reageren. Ze richten in april 1920 de *Association Catholique Patria* op (kortweg Patria), met Lagache als één van de voormannen. Vindevogel's hele politieke carrière zal bepaald worden door die interne katholieke strijd (die uiteraard niet beperkt blijft tot Ronse)¹⁰. Tussen 1921-1926 is Vindevogel bijvoorbeeld schepen van onderwijs in Ronse via een katholieke eenheidslijst (en coalitie met de liberalen), maar na een conflict met Patria over het taalstatuut van de gemeentelijke meisjesschool neemt hij ontslag. Die interne katholieke strijd levert de socialisten in 1926 de absolute meerderheid op in de gemeenteraad. Eugène Soudan zal – met onderbreking tijdens WOII – burgemeester blijven van Ronse tot 1958¹¹. Vindevogel raakt in 1925 wel verkozen als volksvertegenwoordiger, voor het arrondissement Oudenaarde. In 1926 richt hij als vertegenwoordiger van de christelijke arbeidersbeweging de lokale katholieke Vlaamse Volkspartij van Ronse op, die hij met strakke

hand leidt. In 1929 wordt Vindevogel herkozen in coalitie met de Vlaams-nationalisten (onder meer de Boerenbond had een meer conservatief kopstuk naar voor geschoven). Vindevogel, die het Vlaamse 'minimumprogramma' steunt, zetelt als 'onafhankelijke' binnen de nationalistische kamergroep tot hij ontslag neemt op 17 mei 1932. Tijdens zijn Vlaams-nationale intermezzo steunt hij in 1931 het wetsvoorstel voor het 'federaal statuut' van H. Vos. Ook als lid van deze fractie behoudt hij een zekere onafhankelijke houding en de interne strijd met de Patria groep blijft (die laatste integreert in 1936 in Rex). In 1932 wordt hij opnieuw op een eengemaakte katholieke lijst (behoudens Patria) verkozen, nadat hij zijn leiderschap had afgedwongen¹². Na 1933 wordt de lokale leider van het Vlaams Nationaal Verbond (VNV) te Ronse de advocaat Maurice Ponette (°Ronse, 1906). Vindevogel leidt de katholieke lijst in 1936 en bij de vervroegde verkiezingen van 1939. In het befaamde interne katholieke conflict tussen de (flamingant) Gustaaf Sap (eigenaar van de krant *De Standaard*) en Paul Van Zeeland (eerste minister tussen 1935-1937) kiest hij de zijde van Sap, wat hem problemen met zijn eigen partij oplevert¹³. In 1938 wordt hij uitgesloten uit het ACW na openlijke kritiek, wellicht in een door hem bewust uitgelokt incident. Vindevogel is geen voorstander van de Vlaamse Concentratie (1936): hij wil dat die verruiming binnen de katholieke Partij zelf gebeurt. De lokale Vlaamse concentratie mislukt mede door Vindevogel's onverzettelijke houding (Rexisten en Vlaams-nationalisten komen in 1938 op met een aparte coalitielijst). Vooral zijn engagement in de geschreven pers is voor ons verhaal belangrijk¹⁴. Hij is een scherp opiniemaker in het weekblad *'t Volk van Ronse* (vanaf 1937 *'t Volk van Ronse en Oudenaarde*) en vanaf 1935 ook in *De Standaard*.

8. BRUNO DEPUTTER, *Leo Vindevogel. Beeldvorming (1941-1999)*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent, 1999, p. 105.

9. IDEM, p. 98 e.v.

10. Zie onder meer: LUC DEJONGHE, *Ronse. Vlaams schiereiland. Kroniek van een taalstrijd*, Ronse, 1986.

11. Eugène Soudan (1880-1960): jurist en hoogleraar aan de Universiteit Brussel, volksvertegenwoordiger voor de Belgische Werkliedenpartij (1919-1936; 1939-1958), alsook minister van Justitie, van Financiën, van Openbaar Onderwijs en van Staat.

12. BRUNO DEPUTTER, *Leo Vindevogel (...)*, p. 111.

13. PIETER JAN VERSTRAETE, *Leo Vindevogel*, p. 342 e.v.

14. Vermelden we enkel zijn voorzitterschap van de in de jaren 1920 opgerichte katholieke Spaarkas in Ronse, en zijn oprichting in 1934 van de katholieke Textielgroep, een corporatistisch experiment.

Vindevogel heeft met andere woorden een electorale machtsbasis maar polariseert door zijn eigenzinnige houding en autoritaire leidersstijl. Hij plaatst zich strategisch tussen de nationalisten en de katholieken. Hij lijkt conflicten soms strategisch uit te lokken, ook met partijgenoten en medestanders. Zeker bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1938 zijn de katholieken in Ronse verdeeld¹⁵. Ideologisch is hij niet altijd gemakkelijk vast te pinnen. Duidelijk is dat hij uitgesproken anti-Frans, antisocialistisch en anticommunistisch is. Zo ageert hij sterk tegen de regering van Nationale Unie van Paul Van Zeeland. Zijn houding t.a.v. de parlementaire democratie is moeilijker in te schatten. Hij voelt in de jaren 1930 de lokroep van meer autoritaire hervormingen van het democratische systeem, maar daarin is hij bezwaarlijk een uitzondering. Wel toont hij openlijk een uit WOI overgehouden bewondering voor Duitsland¹⁶. Dit betekent na 1933 ook bewondering voor de figuur van Adolf Hitler, waarmee hij in de Christelijke arbeidersbeweging toch tamelijk geïsoleerd staat. Al voor 1940 schrijft hij antisemitische stukken maar hij wijst de geweldcultuur van de nazi's (tegen Joden) af¹⁷.

Oorlogsburgemeester van Ronse

In juni 1940 worden de parlementaire activiteiten geschorst en Vindevogel plooit zich terug op Ronse. De socialistische burgemeester Eugène Soudan is door zijn vlucht in mei 1940 'postverlater' en wordt omwille van zijn afwezigheid in december 1940 uit zijn ambt ontzet¹⁸. Er is dus in juni 1940 een machtsvacuüm in Ronse en Vindevogel vult dat.

Vanuit de gemeenteraad is hij actief in de organisatie van de voedselvoorziening en de repatriëringen van vluchtelingen (juni-juli 1940). Politiek omarmt hij de komst van het Duitse bestuur. In september 1940 schrijft hij dat Hitler "*ontegensprekelijk de knapste, geniaalste volksleider en staatsman van dezen tijd gebleken [is]*"¹⁹. Ook versterkt in 1940 zijn antisemitisme²⁰. Hij wijst resoluut de parlementaire democratie af. Daarin is hij in 1940 niet noodzakelijk een uitzondering. Hij is dat wel omdat hij zijn uitgesproken vertrouwen in de Duitsers en de figuur van Adolf Hitler openlijk tot de bevrijding zal blijven volhouden.

Vindevogel is één van de (ongeveer) 175 ondertekenaars van de oproep voor de Vlaamse Volksbeweging van het VNV. Op 2 januari 1941 wordt hij benoemd tot burgemeester. Opvallend is dat blijkbaar zijn eigen achterban van de Christen Volksbond niet op de hoogte was. Het illustreert misschien zijn eigenzinnigheid, maar misschien ook dat hij op dat moment weinig belang meer hecht aan zijn vooroorlogse democratische achterban. Het verloop van de benoemingsprocedure speelt geen belangrijke rol in het naoorlogse proces. Maurice Ponette (de oud-arrondissementsleider van het VNV die intussen behoort tot de Algemene SS-Vlaanderen en de DeVlag²¹) ambieert de burgemeesterspost. De stelling in de beeldvorming dat Vindevogel burgemeester 'moest' worden om SS-lid Ponette te blokkeren, klopt echter niet. Het beeld dat iemand 'met grote tegenzin en pas na lang aandringen' het oorlogsburgemeesterschap aanvaardde, past in de bredere beeldvorming over oorlogsburgemeesters²². In realiteit gaat het om een goed georganiseerd

15. LUC DEJONGHE, *Ronse (...)*, p. 72.

16. Pieter Jan Verstraete noemt hem 'germanofiel', PIETER JAN VERSTRAETE, *Leo Vindevogel*, p. 313.

17. IDEM, p. 394.

18. Bij toepassing van een besluit van secretaris-generaal Vossen van Binnenlandse Zaken van 13 november 1940, ter normalisering van het bestuur. Soudan wordt actief in zuid-Frankrijk in ondergrondse ontsnapingslijnen: hij wordt op 3 oktober 1943 aangehouden in Pont-de-Claix en na gevangenschap in Frankrijk verblijft hij tussen februari 1944 en 11 april 1945 in Buchenwald.

19. *'t Volk van Ronse*, 07 . 09.1940/1 , 8- C.

20. BRUNO DEPUTTER, *Leo Vindevogel (...)*, p. 117.

21. Maurice Ponette (1906-1998): VNV-arrondissementsleider van Oudenaarde van 1933 tot oktober 1939. Hij breekt met het VNV en wordt in 1940 lid van de Algemene SS-Vlaanderen en de DeVlag. In 1944 neemt hij dienst in de Waffen-SS. Hij zal bij verstek terdood worden veroordeeld: in 1950 geeft hij zich aan en wordt zijn straf herleid tot zeven jaar.

22. NICO WOUTERS, *Oorlogsburgemeesters 40/44. Lokaal bestuur en collaboratie in België*, Tiel, 2004. Onder meer p. 179-180.

politiek machtsspel. VNV-burgemeestersbenoemingen zijn tijdens de bezetting beklonken voor de gouverneur zijn voorstel van benoeming indient. Radicalere SS-kandidaten maken in dit spel tussen 1940-1942 haast nooit een kans. Ponette's kandidatuur heeft geen draagvlak in Ronse, ook niet bij de Duitse overheid. Vindevogel's burgemeestersbenoeming bevestigt een bestaande realiteit: hij staat sinds mei 1940 in het centrum van de lokale politieke macht.

Vindevogel is dus lid van de verruimde VNV-Volksbeweging en wordt in 1942 ook lid van de DeVlag. Vanaf augustus 1942 schrijft hij voor de DeVlag-rubriek in 't Volk van Ronse en Oudenaarde²³. Als burgemeester positioneert hij zich centraal in het lokale collaborerende landschap. Hij onderhoudt zo bijvoorbeeld hechte contacten met DeVlag celledier Jef Ronsse. De manier waarop hij een lokale Volk en Kunst afdeling opricht in 1941, illustreert hoe hij zich als centrale leider positioneert. Vindevogel toont zich hierin tegelijk autoritair en strategisch wanneer hij beslist wie wel of niet aan zet mag komen. Hij stelt de Duitse *Kreiskommandantur* bijvoorbeeld voor de socialisten geleidelijk te betrekken en de SS (Ponette) buiten te sluiten²⁴. Politiek steunt hij de werving voor het oostfront. Hij blijft ook schrijven in de gecensureerde collaborerende pers; over zijn bewondering voor Hitler en de Duitse onoverwinnelijkheid en voor de werving voor het oostfront bijvoorbeeld. Enkele van zijn kinderen engageren zich ook in de collaboratie²⁵. Net als veel andere burgemeesters, probeert hij in 1942 mee te gaan in de golf van de oprichting van nieuwe grootstedelijke agglomeraties wat op nationaal niveau wordt afgeblokt. Op 8 decem-

ber 1942 ontslaat hij stadssecretaris Robert Delobel. Deze is lid van de verzetsorganisatie Onafhankelijkheidsfront. Delobel duikt onder en speelt in het proces en vooral de beeldvorming nog een rol. In augustus 1943 is er een incidentje met de Duitse overheid. In zijn gekende ongeremde stijl uit Vindevogel openlijk kritiek op de militaire situatie. De *Kreiskommandantur* van Aalst-Oudenaarde en de *Oberfeldkommandantur* van Oost-Vlaanderen (Gent) stellen zich borg voor hem.

Van escalatie naar terechtstelling (1943-1945)

De politieke spanningen zijn groot in Ronse en het ondergrondse verzet is tegen 1942 diep georganiseerd²⁶. Vooral het Geheim Leger (voordien Belgisch Legioen) en de Belgische Nationale Beweging staan sterk, maar daarnaast ook het Onafhankelijkheidsfront, Socrates (hulp aan onderduikers) en 'Les Insoumis'.

In 1942 is er blijkbaar al een poging om Vindevogel te ontvoeren²⁷. Op 13 oktober 1943 om 21.15u wordt een bomaanslag gepleegd tegen het huis van Vindevogel. Enkele kinderen zijn thuis maar niemand raakt gewond. De materiële schade is enorm. Het Belgische gerecht stelt een onderzoek in naast een parallel Duitse onderzoek. Vindevogel zelf geeft in dat kader namen door aan de Duitse Sipo-SD (zie verder). Op 7 april 1944 zal het Belgische parket beslissen tot "ontslag van onderzoek" (de facto seponering) en de bomaanslag zelf speelt ook nauwelijks of geen rol in het naoorlogse proces-Vindevogel²⁸.

23. BRUNO DEPUTTER, *Leo Vindevogel (...)*, p. 119.

24. Hij beslist wie welke functie krijgt, hij eist de zaal van de Volksbond op "om een einde aan de discussie te stellen" en verder wil hij niet te veel uitleg geven aan de *Kreiskommandant* omdat de specifieke situatie te veel uitleg zou vergen. Vindevogel aan de *Kreiskommandant* Oudenaarde dd. 6 april 1941, GSD.

25. Twee van zijn zonen treden in paramilitaire dienst; dochter Helena werkte voor de *Kinderlandverschickung* om Vlaamse kinderkampen in Duitsland te begeleiden (zij zou na de oorlog tot negen maanden gevangenis veroordeeld worden).

26. Het 'zwartboek' verzamelde 150 namen van mensen die 'te maken kregen met Duitse aanhouding' uit Ronse.

LUC VANDELDELDE, *Zwartboek Ronse*, p. 34.

27. PIETER JAN VERSTRAETE, *Leo Vindevogel*, p. 489.

28. Het parket van Oudenaarde opent een onderzoek voor poging tot moord. Er worden vele getuigen ondervraagd en materiële onderzoeken uitgevoerd. Omdat de aanslag wellicht met een blote staaf dynamiet gebeurde zoals die vaak in nabijgelegen steengroeven gebruikt wordt, zoekt men in die richting. Deskundig Verslag zaak nr. 9400/304, Dossier R660 nr. 480, (Bomaanslag huis Vindevogel), Archief Correctionele Rechtbank van Oudenaarde, Rijksarchief te Gent.

De bezetter legt als strafmaatregel voor deze bomaanslag in oktober 1943 een burgerwacht op. Dat is een standaardreactie van de Duitsers op elke vorm van zwaar politiek geïnspireerd geweld. Honderden Belgische gemeentebesturen doen tijdens de bezetting hetzelfde²⁹. Maar in Ronse doet de concrete manier van uitvoering de spanningen escaleren, zoals we zullen zien. Enkele maanden voor de bomaanslag had de Algemene Rijkspolitie Vindevogel al gewaarschuwd voor aanslagen en eind oktober waarschuwt de Duitse Sipo-SD hem nu ook voor een mogelijke persoonsaanslag³⁰. Vreemd genoeg is de permanente bewaking van Vindevogel die periode laks; ook Vindevogel zelf volgt de veiligheidsmaatregelen niet zo strikt. Op 24 december 1943 wordt Vindevogel om acht uur in de ochtend op weg naar het stadhuis neergeschoten. Hij wordt getroffen door vier kogels uit een Franse militaire revolver door één schutter en een handlanger, maar hij overleeft wonderwel. Hoewel het meer dan waarschijnlijk de bedoeling is Vindevogel te liquideren, is de aanslag toch amateuristisch uitgevoerd. Vindevogel verwondert er zich zelf ook over tijdens zijn tweede ondervraging op 28 december 1943, wanneer hij stelt dat hij *“niet begrijpt”* waarom men hem zo gebrekkig geraakt heeft. De schutter had hem heel gemakkelijk dodelijke schoten kunnen toebrengen: eerst toen hij langs achter schoot en daarna toen Vindevogel op de grond lag (*“dit gebeurde tot mijn verwondering niet”*). Vindevogel vraagt zich om die reden aanvankelijk zelfs af of het geen roofoverval was³¹. Het was wellicht wel degelijk een moordaanslag, maar uitgevoerd door onervaren

amateurs. Het onderzoek door het gerecht van Oudenaarde gebeurt grondig. Tientallen mensen worden ondervraagd³². Nu pas komen enkele lokale verdachten van de bomaanslag in het vizier. De Rijkswacht van Ruien wijst naar twee verdachten³³, Emiel Van Coppenolle (hoofd van de Algemene Rijkspolitie en de Rijkswacht) wijst naar communistische middens te Gent³⁴. Pieter Jan Verstraete alludeert op twee daders van buiten Ronse³⁵. Het Belgische gerecht zal tijdens de bezetting geen verdachten identificeren en de procureur des konings (bij de rechtbank van eerste aanleg) van Oudenaarde zal uiteindelijk op 10 november 1944 de beslissing tot *“ontslag van onderzoek”* nemen.

Vindevogel is na de moordpoging al weer op post op 11 januari 1944. Vanuit Duitse kant, wordt nu het repressie-apparaat gelanceerd. Vindevogel zelf steunt het Duitse onderzoek meer dan het Belgische onderzoek. De Vindevogels ontvangen bijvoorbeeld al snel een anoniem schrijven met enkele namen van daders van de moordaanslag. Zij bezorgen dit aan de Duitse politie en weigeren de namen aan het Belgische gerecht te geven. De echtgenote van Vindevogel verklaart aan de Belgische onderzoekers: *“Dit naamloos schrijven is reeds overgemaakt aan de Duitse politie te Ronse. Als gij wilt, kunt gij misschien daar gaan vragen of zij er U mededeeling willen van geven”*³⁶. Overigens neemt de onderzoeksrechter hiervoor effectief contact op met de Gentse *Oberfeldkommandantur*, zonder resultaat³⁷. In augustus 1944 zal Vindevogel zelf inlichtingen van de *Geheime Feldpolizei* overmaken aan

29. Zie over deze burgerwacht: PIETER JAN VERSTRAETE, *Leo Vindevogel*, p. 490-494.

30. PV ondervraging Leo Vindevogel dd. 29 december 1943, Dossier R660 nr. 483 (Moordaanslag Vindevogel), Archief Correctionele Rechtbank van Oudenaarde, Rijksarchief te Gent.

31. In een ondervraging op 25 december 1943 kan Vindevogel nog weinig details geven; hij doet dat wel op 28 december 1943. PV ondervraging Leo Vindevogel dd. 28 december 1943, Dossier R660 nr. 483 (Moordaanslag Vindevogel), Archief Correctionele Rechtbank van Oudenaarde, Rijksarchief te Gent.

32. Dossier R660 nr. 483 (Moordaanslag Vindevogel), Archief Correctionele Rechtbank van Oudenaarde, Rijksarchief te Gent.

33. PV van de Gerechtelijke Politie, ondervraging Rijksacht te Ruien dd. 29 december 1943, Dossier R660 nr. 483 (Moordaanslag Vindevogel), Archief Correctionele Rechtbank van Oudenaarde, Rijksarchief te Gent.

34. Emiel Van Coppenolle aan de onderzoeksrechter Oudenaarde, dd. 14 januari 1944, Idem.

35. Idem, p. 496.

36. PV ondervraging Jeanne Emilie Willems, echtgenote Leo Vindevogel dd. 30 december 1943, Dossier R660 nr. 483 (Moordaanslag Vindevogel), Archief Correctionele Rechtbank van Oudenaarde, Rijksarchief te Gent.

37. Onderzoeksrechter Oudenaarde aan de *Oberfeldkommandantur* Gent dd. 7 januari 1944, Dossier R660 nr. 483 (Moordaanslag Vindevogel), Archief Correctionele Rechtbank van Oudenaarde, Rijksarchief te Gent.

het Belgische gerecht, maar dan enkel de schuilnamen geven van de verdachten: *“Het zou Hubert zijn die op mij geschoten heeft. Het zijn waarschijnlijk twee walen. Van dezelfde bende, zouden er ook nog andere bandieten deel uitgemaakt hebben, waaronder een Vlaming”*³⁸. Vindevogel spreekt hier in de verleden tijd, mogelijk omdat het netwerk intussen ontmanteld is.

De Sipo-SD rolt in 1944 inderdaad in de bredere regio verzetsnetwerken op. De agent die in literatuur vaak wordt vermeld als de Belgische inlichtingsagent van de Sipo-SD (Ch.L.L.), is overigens de persoon die tijdens het gerechtelijke onderzoek zal getuigen dat hij na de bomaanslag van oktober 1943 namen kreeg doorgespeeld van Vindevogel (zie verder)³⁹. De Sipo-SD gebruikt het klassieke instrument van de infiltratie. Dat gebeurt o.m. door Gerard Philippe, iemand die via de verzetsorganisatie Socrates betrokken is bij financiële steun aan onderduikers. Huisarts Paul Ponette, de broer van Maurice Ponette, kan de zwaar zieke vrouw van Philippe onder druk zetten en zo wordt de laatstgenoemde in maart 1944 aangehouden door de SD⁴⁰. Hij noemt blijkbaar namen van verzetsmensen en vanaf maart 1944 volgen grote aanhoudingsgolven: tegen het Onafhankelijkheidsfront, de Patriottische Milities maar vooral ook het Geheim Leger (o.m. commandant Marcel Lermusieu en medestanders worden aangehouden)⁴¹. In april 1944 worden 37 Ronsenaars uit het verzet aangehouden. Ze worden naar Buchenwald gedeporteerd. In juli-augustus 1944 gaan de aanhoudingen gestaag voort, in augustus 1944 wordt nog een vijftiental mensen aangehouden die naar Neuengamme worden gedeporteerd. In de nacht van 25-26 augustus 1944 worden door de Duitse razzia een dertigtal mensen van Ronse weggevoerd⁴².

Op 26 of 27 augustus 1944 verschijnt het laatste nummer van *’t Volk van Ronse en Oudenaarde*. Vindevogel verdedigt dan een laatste maal zijn politieke houding, verwijzend naar de *“volks- en rasaffiniteit”* tussen Vlamingen en Duitsers. Op 2 september 1944 worden mevrouw Vindevogel en de vijf kinderen (die toen niet in Duitsland verbleven) geëvacueerd. Vindevogel verkiest te blijven, wat misschien een vertrouwen in de goede afloop illustreert. Op 3 september 1944 geeft hij zichzelf aan bij de rijkswacht in Ronse. Iets meer dan een jaar later – op 25 september 1945 – zal hij op de koer van de Gentse gevangenis terechtgesteld worden.

II. De naoorlogse beeldvorming

De constructie van een beeldvorming

Dat de beeldvorming na zijn dood zo duurzaam blijkt, komt mede omdat enkele politieke zwaargewichten er hun schouders onder zetten. De belangrijkste is Jan Verroken⁴³. Verroken kent een succesvolle politieke carrière binnen de CVP. Deze zogenaamde ‘politieke erfgenaam’ van Vindevogel voert een decennialange strijd om de herinnering aan Vindevogel levend te houden. Verroken volgt het proces-Vindevogel al in 1945 als journalist bij *De Ronsenaar*. Na het arrest komt hij op de proppen met het zogenaamde ‘stenografisch verslag’ van het proces. Dit zal een cruciale tekst blijken. Het gaat om een door Verroken geredigeerde tekst gebaseerd op de stenografische notities van één van de secretaresses van één van de advocaten van Vindevogel. De notities worden vanaf dan en tot vandaag voorgesteld als ‘het’ stenografisch verslag van de zittingen: de officiële en volledige uitgave. Het officieel statuut ervan

38. PV ondervraging Vindevogel dd. 10 augustus 1944, Dossier R660 nr. 483 (Moordaanslag Vindevogel), Archief Correctionele Rechtbank van Oudenaarde, Rijksarchief te Gent.

39. PV ondervraging Ch.L.L. dd. 12 maart 1945, GSD.

40. LUC VANDELDE, *Zwartboek Ronse*, p. 21-25.

41. IDEM, p. 26.

42. In de beeldvorming wordt dit inderdaad ook in communautair perspectief geplaatst. LUC VANDELDE, *Zwartboek Ronse*, p. 45.

43. Jan Verroken (1917-2020), was o.m. volksvertegenwoordiger voor de CVP, Europees parlementslid en burgemeester van Oudenaarde.

wordt in de beeldvorming gebetonneerd en een minimale bronnenkritiek ontbreekt vanaf dan.

Op 10 oktober 1965 publiceert Verroken in *De Ronse* naar een aan hem gerichte brief van advocaat-generaal Gaston Stévigny van 18 april 1945 waarin deze zegt dat hij “in grote lijnen akkoord” is met het verslag. Dat persartikel brengt Stévigny in verlegenheid. Maar publiek reageren kan hij niet. Tien jaar later in een nota aan auditeur-generaal John Gilissen van 10 oktober 1975, zal Stévigny hierop terugkomen⁴⁴. Stévigny verhaalt dat Verroken hem vooraf de toestemming vroeg als journalist de zittingen stenografisch te registeren. Dit werd toegestaan: het zijn immers openbare zittingen. Stévigny zegt dat hij op dat moment inderdaad “in grote lijnen akkoord” was met het voorgelegde verslag maar zegt ook dat de aan hem voorgelegde versie “zeer niet onpartijdig” was. Bijkomend probleem is uiteraard dat Verroken nadien nog redactie uitvoert op de versie die uiteindelijk gepubliceerd wordt. Naar eigen zeggen doet hij die tekstredactie met “strikte objectiviteit”⁴⁵. Maar uiteraard heeft hij samengevat, ingekort en geredigeerd: “Ik heb mijn best gedaan om deze samenvatting zo te stellen dat ik noch aan de objectiviteit, noch aan de bewijskracht tornde”⁴⁶. Het gaat dus om een tekst waar de hand van één publicist erg groot is. Overigens is het interessant vast te stellen dat raadsman Antoine Dhooge (de verdediging van Vindevogel) dit ook vond: “vooral de reactie van meester Dhooghe, verdediger van Vindevogel, was verbazend, toen hij gewoonweg zei dat het niet om een verslag van het proces Vindevogel ging”⁴⁷. Bovenal is de brontekst moeilijk verifieerbaar⁴⁸. Als historische bron is dit verslag dus problematisch.

Een andere invloedrijke stem is die van journalist en schrijver Valère Depauw (1912-1994), zelf afkomstig uit Ronse en na de bevrijding veroordeeld tot één jaar gevangenis wegens collaboratie. Hij baseert zich op het verslag van Verroken voor een uitgave bij uitgeverij Luctor in 1949⁴⁹. Het boek maakt voor het eerst melding van de brief van Antoine Dhooge van 6 juni 1945 aan minister van Justitie Charles du Bus de Warnaffe, waarin Dhooge dus onthult dat hij onder druk (of zelfs dreiging) van de voorzitter van het krijgs-hof Dubois zijn ‘gouden’ verdedigingsnota in 1945 heeft moeten intrekken (zie verder). Volgens Dhooge had die nota Vindevogel kunnen redden. Samen met het verslag-Verroken is deze befaamde ‘verdwenen nota’ het tweede cruciale materiële fundament van de beeldvorming. De onthulling in dit boek blijkt de start van een opstoot in (Katholieke) persaandacht (die duurt tot 1956)⁵⁰. Naast de Vlaams-nationale pers eist onder meer de krant *De Standaard* nu actie van de Belgische staat. Op 14 december 1950 vraagt advocaat Claus een afschrift van het vonnis met het oog op een ‘eventuele herziening’, een teken dat er al vroeg voorbereidingen voor worden getroffen⁵¹.

In 1952 wordt Vindevogel herbegraven in Campo Santo te Sint-Amandsberg. Nu ontstaat de herdenkingscultuur. Bij de eerste herdenkingsplechtigheid bij het nieuwe graf wordt er geduwd en getrokken wanneer het door de burgemeester uitgevaardigde samenscholingsverbod wordt genegeerd. Ook dit krijgt grote weerklank. Vanaf dan vinden jaarlijkse herdenkingen plaats. Bij de tienjarige herdenking van zijn dood vergelijkt de krant *De Standaard* de zaak-Vindevogel met de

44. “Nota over het proces Vindevogel”, Stévigny aan Gilissen, 10 oktober 1975, doos 225 KA Gent 18 1-2 Vindevogel, ARA.

45. Zie voor de totstandkoming van het verslag voetnoot 40, p. 547-548 in: PIETER JAN VERSTRAETE, *Leo Vindevogel*.

46. JAN VERROKEN, ‘verantwoording’, in *Het proces Vindevogel*, Leuven, 1994. Citaat: p. 189.

47. Aldus Myriam Van Varenbergh op basis van gesprekken met- en documenten van Jan Verroken. MYRIAM VAN VARENBERGH, *Leo Vindevogel (1888-1945)*, onuitgegeven scriptie Rechten Universiteit Antwerpen, 1980, p. 48.

48. Het zou de moeite lonen het ‘verslag-Verroken’ systematisch naast de PV’s van de openbare zittingen te leggen uit het gerechtelijk dossier, wat het kader van dit artikel overstijgt.

49. Valère Depauw (1912-1994) was een medestander van Vindevogel in de Christen Volksbond en ‘t Volk van Ronse. Na zijn gevangenisstraf van één jaar, wordt hij Vlaamsgezind publicist en komt hij in 1971 op voor de Kamerlijst van de Volksunie. BERNHARD VAN GOOR, *De terechtstelling en het proces Vindevogel*, Antwerpen, 1949.

50. BRUNO DEPUTTER, *Leo Vindevogel (...)*, p. 148.

51. Uitvoeringsdossier Vindevogel Krijgsraad Gent, ARA.

befaamde Franse Dreyfus-affaire⁵². De herziening van het proces wordt nu openlijk gesuggereerd⁵³. Het komt in 1956 tot een incident tussen *Le Journal de Renaix* en *De Ronsenaar* (Verroken) rond een voor Vindevogel opgedragen mis te Ronse. Depauw werkt met andere Vlaams-nationale auteurs mee aan een artikelenreeks in de *Rommelpot* en publiceert als feuilleton *De dood met de kogel* (onder pseudoniem Jan Eyck, met 'Leo van Petegem' als pseudoniem voor Vindevogel)⁵⁴. Het is de basis voor zijn gelijknamige roman waarvan de eerste uitgave in 1950 wordt verzorgd door Brederode (een uitgeverij gesticht door o.m. Fred Vindevogel). Het Davidsfonds publiceert de tweede uitgave in 1979, die de auteur opdraagt aan koning Boudewijn⁵⁵. Deze roman is één emotionele aanklacht tegen de repressie. Depauw schrijft: "in de gerechtelijke kringen was men al tot het besef gekomen welke vreselijke 'vergissing' de executie van Leo wel geweest was (...)"⁵⁶. In 1993 zal Jan Verschaeren er een theaterbewerking van maken voor het Davidsfonds (een monoloog met 56 opvoeringen).

Het is onmogelijk de lange lijst artikelen in tijdschriften en kranten op te sommen die verschijnen telkens er verjaardagen of incidenten zijn. Er is een incident in 1976 n.a.v. een proces wegens laster en eerroof van prins Karel tegen het satirische weekblad Pan. Het blad beschuldigt hem ervan zijn genademogelijkheden niet te hebben gebruikt. Wanneer de raadsman van de prins-regent de nogal ongelukkige uitspraak doet dat Vindevogel 'het brein was achter de Zwarte Brigade' krijgt dit andermaal grote weerklank. Journalist en oud-verzetsman Louis De Lentdecker kondigt aan dat de kinderen een proces voor eerherstel zullen starten. Zover komt het niet: de familie krijgt een schriftelijke verontschuldiging. De Lentdec-

ker, die ook afkomstig is uit Ronse, is een ander invloedrijke publicist. Zijn artikelenreeks over Vindevogel uit 1983 in *De Standaard* en *Het Nieuwsblad* vormt de basis voor een boek in 1985 waarin hij ook een hoofdstuk wijdt aan Vindevogel⁵⁷. De Lentdecker benadrukt de 'complottheorie': de publieke opinie en vooringenomenheid van de magistraten hadden volgens hem geen fundamentele invloed, het afwijzen van de genadevraag ligt volgens hem aan de nationale (katholieke) machthebbers die van Vindevogel af wilden. Vanaf de jaren 1980 (de heruitgave van *De dood met de kogel* stamt uit 1979) gaat het Taal Aktie Comité (TAK) de figuur van Vindevogel actief gebruiken in acties, vooral in Gent en Brussel (minder in Ronse zelf). Deze nationale acties zijn vaak bewust provocatief, met het oog op media-aandacht.

De strijd om herziening, deels gevoerd via de media, kent een hoogtepunt tussen ca. 1994-2002. Dit heeft mede te maken met een veranderende context na de verkiezingsoverwinning van het Vlaams Blok in 1991 en de publicatie van het boek *Onverwerkt verleden*⁵⁸. In zijn toespraak van 21 juli 1990 roept koning Boudewijn op tot 'verzoening' wat indirect leidt tot een laatste grote opstoot van de strijd voor amnestie (1991-1998). De belangrijkste trekker wordt Vindevogel's schoonzoon, jurist Remi De Vis. Hij zal decennialang de opeenvolgende ministers van Justitie proberen overtuigen dat ze hun positief in junierecht moeten gebruiken om de herziening van het proces op te doen starten⁵⁹. Ook maatschappelijke drukingsgroepen en politieke partijen als de Volksunie en het Vlaams Blok gaan de publieke druk opvoeren. TAK-voorzitter Guido Moons bijvoorbeeld, profileert zich in het publieke debat als één van de gangmakers voor de procesherziening. In 1994 in geeft het Davidsfonds op initiatief van TAK het

52. Dat doet Remi De Vis ook opnieuw in zijn brief aan de minister van Justitie: De Vis aan minister van Justitie Wathélet, dd. 3 februari 1995, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

53. 'Was Leo Vindevogel onschuldig?', in *De Standaard*, 08 november 1955.

54. Vindevogel was geboren in Petegem-aan-de-Schelde: het doelpubliek wist dus perfect wie 'Leo van Petegem' was.

55. VALÈRE DEPAUW, *De dood*, p. 13.

56. IDEM, p. 7.

57. LOUIS DE LENTDECKER, *Tussen twee vuren*, Leuven 1985.

58. LUC HUYSE EN STEVEN DHONDT, *Onverwerkt verleden. Collaboratie en repressie in België 1942-1952*, Leuven, 1991.

59. BRUNO DEPUTTER, *Leo Vindevogel (...)*, p. 136-137.

zogenaamde ‘stenografisch verslag’ opnieuw uit. Inleider is Guido Moons, met bespiegelingen van Geert Desmeyere en Koen Baert⁶⁰. Vermeldenswaard is de Panorama TV-uitzending *Om wat vader* was van 15 november 1990, met Godelieve Vindevogel (de oudste dochter). Belangrijker nog is de Panorama-uitzending van 14 december 1995 van programmamaker Dirk Mampaey, naar aanleiding overigens van de herziening van de zaak-Laplace. In de uitzending komen vooral Remi De Vis, Verroken, De Lentdecker en opvallend genoeg ook Maurice Herman aan het woord⁶¹. Deze uitzending is geschiedkundig een gemiste kans: de focus ligt op gedramatiseerde nagespeelde beelden (zelfs van de executie) en volgt – andermaal – het invloedrijke ‘stenografisch verslag’ van Verroken. Wim Verreycken (Vlaams Blok) interpelleert de minister van Justitie op 22 december 1994, pleitend voor de herziening van het proces. In 1995 zijn er ook diverse vragen om uitleg van parlementsleden aan de minister. Er zijn in de jaren 1990 ook vragen om het genadedossier in te zien, dat echter verdwenen blijkt⁶². Onder meer op 3 februari 1995 dient De Vis een lange nota in bij de minister, waarin hij overigens argumentatie uit het boek *Onverwerkt verleden* van Huyse en Dhondt gebruikt om de herziening te beargumenteren⁶³.

Minister van Justitie Melchior Wathelet laat in deze periode de dossiers van Vindevogel en van Irma

Laplace onderzoeken⁶⁴. De meest voor de hand liggende grond voor herziening (strikt omschreven in artikel 443 Sv.) is een nieuw feit of vaststelling dat ten tijde van het vonnis of arrest niet gekend was of bewezen kon worden⁶⁵. In het geval van Laplace blijkt dat een onderzoek van substituut-auditeur-generaal Jacques Maes op bevel van auditeur-generaal John Gilissen tussen 1971 en 1976 de elementen had opgeleverd die eventueel als grond voor herziening konden dienen. In het geval Laplace komt het tot een herziening in 1996⁶⁶. In 1995-1996 wordt nu ook voor Vindevogel de druk opgevoerd. Na zijn interpellatie van 1994 en zijn schriftelijke vraag van 29 september 1995, herhaalt Vlaams Blok-senator Wim Verreycken de eis om herziening nog eens via een mondelinge vraag in de senaat op 21 december 1995, na de Panorama-uitzending van een week ervoor. Aldus Verreycken: “*Er [wordt] immers veel over verzoening gepraat, maar er wordt echter zeer weinig aan gedaan*”⁶⁷. Het TAK, het Davidsfonds en de Vlaamse Volksbeweging lanceren een breed ondertekende petitie voor de herziening van het proces, hoewel de juristen van TAK echter blijkaar ook moeten vaststellen dat er geen juridische grond voor herziening aanwezig is. Dat laatste blijft dus ook het standpunt van de opeenvolgende ministers van Justitie⁶⁸.

De Vis geeft niet op en vraagt in 1998 een herziening van het proces, of: “*op zijn minst moet de Bel-*

60. JAN VERROKEN, *Het proces Vindevogel*.

61. Herman was een Franstalige CVP-volksvertegenwoordiger en als lid van het vroegere Patria een tegenstander van Vindevogel. De uitzending gebruikte nooit uitgezonden fragmenten van een ouder interview met hem door Maurice De Wilde. Deze getuigenis wordt ook opnieuw gebruikt in het boek: GEERT CLERBOUT, *En nu gaan ze boeten! Repressie tegen zwarten in Vlaanderen na WO I*, Leuven, 2015.

62. Advocaat-generaal De Vidts aan De Vis dd. 26 juli 2001, Dossier Vindevogel Leo doos 225 KA Gent 18 1-2 Vindevogel, ARA.

63. De Vis aan de minister van Justitie Wathelet, dd. 3 februari 1995, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

64. Deze vrouw wordt na de oorlog terechtgesteld voor ‘verklipping’ en net als bij Vindevogel, houdt een actieve herinneringscultuur een beeldvorming in leven. Historicus Karel Van Isacker speelt bij Laplace eigenlijk de rol die Verroken bij Vindevogel speelt. KAREL VAN ISACKER, *Irma Laplace, haar gevangenisdagboek: de kritiek van haar strafdossier*, Kapellen, 1994.

65. De andere twee gronden voor herziening – een tegenstrijdigheid in vonnissen/arresten of een bewezen valse getuigenis vijf jaar na het vonnis/arrest – waren in het dossier Vindevogel niet van toepassing.

66. Wathelet dient de aanvraag voor herziening van de zaak-Laplace in bij de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie. Het arrest van 1945 wordt in 1995 vernietigd en er volgt dus een nieuw proces. Op 14 februari 1996 wordt zij (postuum uiteraard) door het militair gerechtshof tot levenslange hechtenis veroordeeld. Het destijds ook reeds gekende feit dat zij haar zoon wilde redden, wordt in 1995 wel als een verzachtende omstandigheid aanvaard. Twee maanden later zal de doodstraf trouwens uit de Belgische strafwet geschrapt worden.

67. Belgische Senaat - Parlementaire Handelingen, Verslag vergadering dd. 21 december 1995. (online geraadpleegd 15 maart 2020: <https://www.senate.be/www/?MltabObj=pdf&MlcolObj=pdf&MlnamObj=pdfid&MltypeObj=application/pdf&MlvalObj=16780151#page=428>)

68. BRUNO DEPUTTER, *Leo Vindevogel (...)*, p. 138.

gische overheid erkennen dat het arrest van 1945 een zware fout was"⁶⁹. Senator Hugo Vandenberghe (CVP) vraagt op 29 maart 2001 de minister om uitleg én een herziening. Senator Herman Suykerbuyk (CVP) pleit voor hetzelfde tijdens het Vlaams Nationaal Zangfeest op 30 april 2000, waarna hij op 23 mei 2000 ook een vraag om herziening richt tot minister van Justitie Marc Verwilghen (Open VLD)⁷⁰. De Vis zal op dit moment ook diverse uitgebreide nota's indienen. Minister Verwilghen volgt echter de lijn van zijn voorgangers.

In de jaren 1990 wijzigt ook in Vlaanderen de beeldvorming over de collaboratie. De specifieke beeldvorming over Vindevogel blijft echter duurzaam. De herdenkingen gaan door, zoals die op 25 september 2005 te Campo Sancto met een misviering en academische zitting door de Vlaamse Volksbeweging en het TAK, met in het beschermcomité o.m. Eric Defoort, Norbert D'Hulst, Herman Suykerbuyk en Jan Verroken. Er wordt dan ook een bronzen gedenkplaat aangebracht bij het geboortehuis van Vindevogel in Wortegem-Petegem. In 2013 publiceert historicus Pieter Jan Verstraete een vuistdikke biografie. Het boek is een collage van de bestaande beeldvorming aangevuld met onderzoek dat die beeldvorming bevestigt. Opnieuw is het stenografisch verslag van Verroken een hoofdbron. Verstraete noemt het proces "een gerechtelijke moord". Bij de boeklantering in 2013 stelt Hendrik Vuye: "Dit was geen proces maar een gerechtelijk misdrijf. Ik aarzel niet om te zeggen dat er bloed kleeft aan de handen van de Belgische justitie"⁷¹. Een journalist van

het weekblad *Knack* neemt die stelling integraal over, zonder de minste kritische reflectie. Dat er al die jaren weinig verandert, blijkt wanneer op 6 augustus 2020 nog een sensationeel artikel in *De Morgen* verschijnt over Vindevogel. Ook dit artikel kopieert bestaande beeldvorming, zonder kritische reflectie⁷².

De herinneringscultuur rond Vindevogel blijkt dus uitermate duurzaam. Het is een beeldvorming die evolueert⁷³, maar waarvan het basismarratief toch consistent blijft: Vindevogel werd het slachtoffer van een politieke afrekening. De 'zaak-Vindevogel' wordt zo een pars pro toto voor het falen van het hele naoorlogse gerechtelijke systeem⁷⁴. De duurzaamheid van deze beeldvorming, ligt zeker mede aan het feit dat Vindevogel door velen als een martelaar kan worden beschouwd. De emotionele lading van slachtofferschap is altijd op de voorgrond aanwezig. Het is deze emotionele lading die een maatschappelijke urgentie creëert die de decennia overstijgt, veel meer dan juridische argumenten dat kunnen⁷⁵.

Anatomie van de beeldvorming

Hier plaats ik de vijf belangrijkste narratieve bouwstenen van deze beeldvorming naast elkaar: de persoonlijkheid van Vindevogel, de lokale politiek in Ronse, de juridische bezwaren, zijn rol als oorlogsburgemeester en de nationale context. In het volgende deel leg ik deze elementen naast de gerechtelijke bronnen.

69. MON VANDEROSTYNE, 'Executie Leo Vindevogel was zware fout', in: *Het Nieuwsblad-De Gentenaar*, dd. 25 september 1998.

70. Herman Suykerbuyk aan minister Verwilghen van Justitie dd. 23 mei 2000, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

71. SIMON DEMEULEMEESTER, 'De wraak van Ronse: dood met de kogel voor Leo Vindevogel', in *Knack*, 1 november 2013.

72. DOUGLAS DE CONINCK, "Iemand moest boeten: Leo Vindevogel, oorlogsburgemeester in Ronse, werd terechtgesteld hoewel hij in zijn ogen niets misdaan had", *De Morgen*, 6 augustus 2020.

73. Op basis van zijn personderzoek zegt Deputter bijvoorbeeld dat het katholiek-mystieke aspect (het 'martelaarschap voor Vlaanderen') tot de jaren 1950 vaak de bovenhand heeft, terwijl zeker vanaf 1965 het communautaire en politieke aspect de bovenhand krijgt.

74. BRUNO DEPUTTER, *Leo Vindevogel (...)*, p. 84. Zie ook: KOEN AERTS, *Kinderen van de repressie. Hoe Vlaanderen worstelt met de bestraffing van de collaboratie*, Antwerpen, 2018.

75. Met name het afscheid van het gezin van Vindevogel in zijn laatste uren is uiteraard een menselijk diep tragisch verhaal: "[Helena Vindevogel] kijkt van haar blad op met tranen in de ogen. 'Dat duurde allemaal maar een paar minuten. Onmenselijk toch'". VEERLE BEEL, 'Het komt allemaal terug. Kinderen van de repressie (2)', in *De Standaard Magazine*, 25 maart 1994, p. 14-15.

Ten eerste dus zijn persoonlijkheid. Vindevogel heeft een eigenzinnig en autoritair karakter en zoekt soms bewust een strategisch conflict. Ook in de verdedigende – of apologetische – werken wordt die karaktertrek benadrukt. Desmeyere schrijft in zijn biografische schets dat Vindevogel in de Volksbond autoritair, streng, ascetisch en gedisciplineerd was: “Men mag aannemen dat Leo Vindevogel (...) het niet gewoon was dat medestanders er andere meningen op na hielden dan de zijne”⁷⁶. Volgens Maurice Van Obost, VNV-gemeenteraadslid, wilde Vindevogel alles beslissen en duldde hij weinig inbreng van medewerkers⁷⁷. Dejonghe verwoordt het op de volgende opmerkelijke manier, als hij schrijft dat Vindevogel “(...) door zijn ietwat autoritaire neutraliteit de schijn gaf met de Duitsers samen te heulen”⁷⁸. In verdedigende literatuur wordt deze karaktertrek als een vorm van ‘princiële standvastigheid’ bewonderd. Het wordt deel van zijn martelaarschap: de man die omwille van principes geïsoleerd overbleef: “(...) Hij wou een ongebonden man zijn, enkel en alleen trouw aan zijn ideeën. Die ambitie heeft hem op termijn veel vijanden en de dood met de kogel opgeleverd”⁷⁹. Dit argument wordt ook gebruikt in omgekeerde zin. Aldus Luc Vandevelde: “Zijn koppigheid doet hem echter de das om. Hij tekent (...) beroep aan en krijgt een zwaardere straf, de doodstraf”⁸⁰. Historicus Lode Wils legt hier zelfs een zwaartepunt: “indien Vindevogel niet had vastgehouden aan zijn gelijk, zelfs in zijn genadeverzoek aan de regent en in zijn beroep op een tussenkomst van medeparlementsleden en andere personaliteiten, was hij allicht aan de dood ontsnapt”⁸¹.

Het aspect van de (dorps)politiek is een tweede essentieel element. Het gaat dus om de lokale

politieke tegenstanders (in de beeldvorming soms: ‘het gepeupel’) en de emoties van 1945 die de rechtsgang beïnvloedden⁸². Concreet is volgens die visie de terechtstelling het eindpunt van een politieke strijd. Het gerecht maakt na de oorlog af waar de tegenstanders na 1918 aan waren begonnen. Ronse is zonder twijfel een stad waar de bezetting de tegenstellingen aanzienlijk verscherpt. Het is zelfs de stad waar men de start van de zogenaamde ‘tweede golf’ van de straatrepressie situeert⁸³. De terugkeer van Eugène Soudan uit Buchenwald in Ronse, wanneer hij bevestigt dat zeven gedeporteerde inwoners uit Ronse zijn overleden, is inderdaad het sein voor de verzetsbewegingen Geheim Leger, de Belgische Nationale Beweging en het Onafhankelijkheidsfront om op 23 april 1945 straatprotesten te organiseren met de eis dat families van ‘incivieken’ de stad verlaten. De rijkswacht en de politie moeten tussenkomen. De emoties staan dus op scherp in Ronse. Centraal staat de strijd tussen Franstalige burgerij en de ‘textielbaronnen’ enerzijds (wat Jan Verroken de “blauwe fabrieken” noemt), en anderzijds Vindevogel die de Vlaamse taaleisen en ook de sociale eisen van de arbeidersklasse vertegenwoordigde⁸⁴. Volgens deze visie zitten de architecten van de ‘moord op Vindevogel’ enerzijds bij het linkse verzet maar eigenlijk veel meer nog bij de lokale conservatief-katholieke kringen van ‘Patria’. Aldus Helena Vindevogel (de op één na oudste dochter) in 1994: “Fabrikant Lagache was later de grootste aanklager in het proces. Dat was een wrok die veel dieper zat”⁸⁵. In een klassiek mechanisme van beeldvorming worden deze actoren zelf zwart gemaakt. Zo wordt benadrukt dat de textielbaronnen zich aan economische collaboratie bezondigden en

76. GEERT DESMEYTERE, ‘Leo Vindevogel, een biografie’, in *Het proces Vindevogel*, Leuven, 1994, p. 9-18 (citaat: p. 16).

77. BRUNO DEPUTTER, *Leo Vindevogel (...)*, p. 118.

78. LUC DEJONGHE, *Ronse (...)*, p. 76-77.

79. GEERT DESMEYTERE, *Leo Vindevogel*, p. 18.

80. LUC VANDEVELDE, *Zwartboek Ronse*, p. 17.

81. Lode Wils, ‘Leo Vindevogel. De politicus en de mythe van zijn proces’, in *Wetenschappelijke Tijdingen*, LXXIII, 2014 nr. 1, p. 66-81 (p. 79).

82. BRUNO DEPUTTER, *Leo Vindevogel*, p. 125.

83. Aldus Martin Conway: “These appear to have begun in the west of the country at Ronse in West Flanders (...).”

MARTIN CONWAY, *The Sorrows of Belgium. Liberation and Political Reconstruction 1944-1947*, Oxford, 2012, quote: p. 146.

84. VEERLE BEEL, *Het komt allemaal terug*, p. 14-15.

85. IDEM.

de verzetsmensen samenwerkten met de Sipo-SD. Een snelle executie van Vindevogel moest deze feiten maskeren: “[Vindevogel werd] geofferd als een zoenoffer aan verzetskringen van Ronse, van wie sommigen zelf hadden meegeheuld met de nazi-Sicherheitsdienst”⁸⁶.

Eén van die lokale tegenstanders die een grote verantwoordelijkheid krijgt, is de in 1942 ontslagen stadssecretaris Robert Delobel. Hij stuurt het proces door belastende stukken te ‘ontvreemden’ uit het stadsarchief en heeft volgens de beeldvorming zelf een criminele achtergrond. Eén aspect wordt benadrukt door Verstraete en overgenomen door het weekblad *Knack* in het artikel over zijn boek. Dit is de bewering dat Delobel als stadssecretaris in 1940 zelf de lijst van ‘burgerwachters’ heeft opgemaakt, wat nochtans één van de belangrijke aanklachten was tegen Vindevogel.

Ten derde zijn er de juridische bezwaren. Enerzijds sluiten die aan bij de klassieke kritiek op de naoorlogse bestraffing van collaboratie. Die algemene bezwaren zijn bekend; het gaat onder meer over de rechtsgeldigheid van de besluitwetten (zowel de retroactiviteit als het gebrek aan bekendheid van de wijzigingen van 1942)⁸⁷. In de zaak Vindevogel komen enkele specifieke elementen naar voor. Ze worden het best samengevat in het juridische naschrift van Koen Baert in het Davidsfonds-boek uit 1994⁸⁸. Baert spreekt over “vooringenomenheid”, een “nonchalant” gerechtelijk apparaat, “uitzonderingsrechtbanken” en over een “opgewonden publieke opinie” die het arrest bepaalden. Hij heeft vier punten van kritiek: er zijn niet-legale onderzoeksdaten gesteld,

de opheffing van de parlementaire onschendbaarheid gebeurde niet volgens de correcte procedure, door de grote macht van de krijgsauditeur (die inderdaad onderzoeksrechter en aanklager was) werd “onrechtmatig verkregen” bewijsmateriaal (door verzetsmensen gestolen stukken uit het stadsarchief) gebruikt of werden stukken voor de verdediging verborgen gehouden, en ten vierde ontbrak volgens Baert voldoende bewijslast voor de verklikkingen. Sommige van deze punten vormden het onderwerp van de uitspraak van het Hof van Cassatie op 23 mei 1945. Baert noemt in 1994 het proces “totaal in tegenstrijd met ons rechtssysteem”. Kenmerkend is dat ook rond het juridische aspect veel mist wordt gespuid. Zo worden te pas en te onpas gezaghebbende mensen – soms ook magistraten – geciteerd zonder dat altijd duidelijk is of zij dit in die context zo gezegd hebben. Op bepaalde momenten worden bijvoorbeeld zowel Stévigny als John Gilissen geciteerd⁸⁹.

Ten vierde is er zijn rol als oorlogsburgemeester. Hier zijn elementen uit een algemene beeldvorming aanwezig: ten eerste dat hij tegen zijn zin en onder grote druk van de katholieke politici en de lokale samenleving de benoeming aanvaardde. Aldus Helena Vindevogel in 1994: “toen hij in functie trad, stroomden de felicitatiebrieven toe. De pastoor en de scouts waren zo blij eindelijk eens een katolieke [sic] burgemeester te hebben”⁹⁰. Ten tweede dat hij ‘in moeilijke omstandigheden het beste deed voor zijn bevolking’, concreet bijvoorbeeld dat hij de voedselvoorziening i.s.m. de boeren efficiënt organiseerde en dat hij steun aan onderduikers bewust toeliet: “In Ronse is minder honger geleden dan in andere

86. MON VANDEROSFTYNE, ‘Executie Leo Vindevogel was zware fout’, in: *Het Nieuwsblad-De Gentenaar*, dd. 25 september 1998.

87. Zie vooral: KOEN AERTS, *Repressie zonder maat of einde? De juridische reïntegratie van collaborateurs in de Belgische staat na de Tweede Wereldoorlog*, Tielt, 2014; KOEN AERTS, *Kinderen van de repressie*.

88. KOEN BAERT, ‘Naschrift. Juridische kanttekeningen’, in *Het proces Vindevogel*, Leuven, 1994, p. 191-198.

89. Remi De Vis stelt in een brief aan de minister van Justitie bijvoorbeeld dat auditeur-generaal John Gilissen heeft verklaard “dat er bij de terechtstellingen een aantal grote blunders zijn gebeurd”. Dit is niet terug te vinden of te verifiëren. Auditeur-generaal Mine is duidelijk: “een formele en inhoudelijke uitlating in die zin van de heer Gilissen lijkt mij, gelet op diens ethiek als magistraat en kennis van en ervaring in deze materie als magistraat en academicus, dan ook weinig waarschijnlijk (...)”. Remi De Vis aan minister Justitie dd. 4 juli 2000, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA; Auditeur-generaal Mine aan minister Justitie dd. 25 oktober 2000 en dd. 19 maart 2002, doos 225 KA Gent 18 1-2 Vindevogel, ARA.

90. VEERLE BEEL, *Het komt allemaal terug*, p. 14-15.

steden, dat kunnen er velen getuigen⁹¹. Eveneens klassiek is de stelling dat door een 'streng maar rechtvaardig' beleid van voedselvoorziening Vindevogel als burgemeester veel lokale tegenstanders maakte⁹². In de vergoelijking van het bestuur van collaborerende burgemeesters, wordt dat politieke aspect vaak geminimaliseerd. Aldus Leona Vindevogel: "Duitsgezind? Natuurlijk was hij dat", zegt Leona lakoniek. 'Maar verwar dat als jeblieft niet met nazi-gezind'⁹³. Of schoonzoon Remi De Vis: "Eigenlijk is hij veroordeeld voor vier artikelen die hij in het weekblad *Het volk van Ronse* schreef"⁹⁴.

Een vijfde centraal element tot slot, is de nationale context. Uit het personerzoek van Deputte blijkt dat *De Ronsenaar*, 't *Pallietkerke* en *De Standaard* het beeld verdedigden dat Vindevogel lokaal gesteund werd maar door nationale krachten werd terechtgesteld: "Wie wilden het hoofd van Vindevogel? Ronse beslist niet"⁹⁵. Een opgezweept publieke opinie beïnvloedde dus de verantwoordelijke politici en bevoegde magistraten⁹⁶. Soms wordt gewezen naar het katholieke partij-establishment. Jan Verroken verdedigt als CVP-lid de traditionele katholieke partij en wijst naar de vrijzinnige regering Van Acker die 'de heksenjacht' heropent terwijl de aandacht van de katholieke top lag bij de stichting van de CVP⁹⁷. De twee

meest genoemde namen zijn: minister van Justitie Marcel Grégoire⁹⁸ en raadsheer Fernand Haus. Raadsheer Fernand Haus, die als voorzitter van het krijgshof het arrest velt, hoort enkele dagen voor het proces dat zijn zoon (een lid van het Geheim Leger) in Duitsland is omgekomen. Dit element is gelanceerd door Verroken. Hij stelt dat Haus tijdens de zitting van 30 april 1945 tijdens het pleidooi van meester Claus in slaap viel en verklaart diens ongeïnteresseerde en partijdige houding vanuit diens persoonlijk verlies⁹⁹. Die stelling is vandaag nog sterk aanwezig en wordt bijvoorbeeld nog benadrukt in *Knack* in 2013 en *De Morgen* in 2020¹⁰⁰. Belangrijker nog is minister Marcel Grégoire, die de negatieve genadebeslissing tekent en in uitvoering daarvan ook de opdracht tot de uitvoering van de terechtstelling geeft¹⁰¹. Grégoire is minister van Justitie in de regering Van Acker II (een regering zonder de katholieke partij). In de beeldvorming, forceert Grégoire de terechtstelling terwijl tal van politieke actoren – waaronder eerste minister Van Acker zelf – nog proberen de terechtstelling tegen te houden. Zo krijgt Grégoire een grote individuele verantwoordelijkheid. Niet enkel heeft hij een verzetsachtergrond, volgens Verstraete was Grégoire ook persoonlijk bevriend met Delobel, de stadssecretaris van Ronse¹⁰². Maar ook hier bestaat onduidelijkheid. Louis de Lentdecker bij-

91. IDEM.

92. "Grove smokkelaars die zich na de oorlog voordeden als vaderlandslievende verzetsstrijders (J. Verroken)". LUC DEJONGHE, *Ronse* (...), p. 77.

93. VEERLE BEEL, *Het komt allemaal terug*, p. 14-15.

94. IDEM.

95. BRUNO DEPUTTER, *Leo Vindevogel*, p. 175.

96. Aldus Deputter: "Over deze druk op de magistraten tijdens de woelige maanden na de bevrijding bestaat er geen eensgezindheid. Het lijkt waarschijnlijk dat de publieke opinie, die vaak op wraak belust was, een zekere invloed heeft uitgeoefend op de rechtsgang. Of dit ook het geval was bij het proces tegen Vindevogel, valt moeilijk te achterhalen".

BRUNO DEPUTTER, *Leo Vindevogel* (...), p. 125.

97. "Een onopgelost raadsel rond het proces Vindevogel", Artikelenreeks JAN VERROKEN, *De Ronsenaar*, september 1975. Uitvoeringsdossier Vindevogel Krijgsraad Gent, ARA.

98. Marcel Grégoire (1907-1996): topman van de verzetsorganisatie het Onafhankelijkheidsfront, mede-oprichter van de travaillistische politieke partij *Union Démocratique Belge* (UDB), kortstondig minister van Justitie en daarna journalist.

99. "Verroken meent de onjuiste houding van de voorzitter te kunnen verklaren", citaat uit: MYRIAM VAN VARENBERGH, *Leo Vindevogel (1888-1945)*, onuitgegeven scriptie Rechten Universiteit Antwerpen, 1980, p. 40.

100. "Haus, die in februari 1944 ook de doodstraf voor Irma Laplasse had uitgesproken, had zich moeten terugtrekken, vindt professor Vuye". SIMON DEMEULEMEESTER, 'De wraak van Ronse: dood met de kogel voor Leo Vindevogel', in *Knack*, 1 november 2013. Zie ook Helena Vindevogel: "Pech: de voorzitter van het krijgshof, die de doodstraf uitsprak, had net vermoeden dat zijn zoon in een concentratiekamp was omgekomen". VEERLE BEEL, *Het komt allemaal terug*, p. 14-15.

101. GUY GHYS, *Het proces Leo Vindevogel*, p. 233.

102. PIETER JAN VERSTRAETE, *Leo Vindevogel*, p. 597.

voorbeeld evalueert Grégoire als een “bekwaam jurist en eerlijk man” en het lijkt hem daarom onmogelijk dat Grégoire de terechtstelling zou hebben gesteund: “andere oorzaken moeten dus gespeeld hebben”¹⁰³. Zo wordt alleszins een complottheorie gebouwd: occulte machten die achter de schermen gerecht en bestuur sturen. Het is eigenlijk wat in hedendaagse populistische terminologie de “deep state” zou worden genoemd¹⁰⁴. Het verhaal van de ingetrokken verweernota en alle andere ‘verdwenen’ en zogenaamd achterhouden stukken past in dit narratief.

Laten we nu het complexe kluwen van argumenten uit deze decennialange beeldvorming ontwarren via een diepteanalyse van de gerechtelijke procedure.

III. Anatomie van een doodstraf

De start van het gerechtelijke onderzoek

Vindevogel geeft zich vrijwillig aan op 3 september 1944 bij de rijkswacht. Hij wordt op 4 september 1944 een eerste maal ondervraagd. Erg specifiek is die ondervraging nog niet. In een korte verklaring zegt Vindevogel enkel alle feiten te zullen weerleggen en verder stelt hij: “Het-geen ik geschreven heb in oorlogstijd heb ik ook geschreven in vreedstijd. Ik heb nooit den indruk gehad van iets te misdoen”¹⁰⁵. De procureur des Konings van Oudenaarde vordert diezelfde dag de onderzoeksrechter om een onderzoek in te stellen en Vindevogel onder aanhoudingsmandaat te plaatsen. De onderzoeksrechter van Oudenaarde is vanaf die dag een kleine maand verantwoordelijk voor het gerechtelijk onderzoek en zal het formeel overdragen (uit handen geven) op 27 sep-

tember 1944. Die dag neemt dus de Krijgsauditeur van Gent het onderzoek over.

Er lopen die eerste weken diverse klachten van particulieren binnen. De eerder vermelde Lagache is er één van, maar zijn verklaring speelt geen rol in het onderzoek (het bevat geen concrete elementen van belang). In het katholieke weekblad *l'Écho de Renaix* van 12 en 19 november 1944 verschijnen twee oproepen (volgens de staatsveiligheid “door de rijkswacht”) voor getuigenissen over Vindevogel¹⁰⁶. Men vraagt specifiek informatie over zijn persactiviteiten, de burgerwacht (oktober-november 1943), de deportaties, de politieke engagementen van zijn kinderen en het sluiten van de school Sint-Ambrosius. Dit soort persoproepen voor informatie is niet uitzonderlijk. De door Vindevogel ontslagen stadssecretaris Delobel speelt vooral bij de aanvang van het onderzoek een rol. Hij dient op 29 november 1944 een verslag in over Vindevogel samen met enkele administratieve ‘bewijsstukken’ uit de stadsadministratie en verschaft op verzoek van inspecteur De Vleeschauwer van de staatsveiligheid later nog bijkomende informatie¹⁰⁷. In een latere verklaring vermeldt Delobel voorts nog als feiten: de artikelen in *’t Volk van Ronse*, de benoeming van drie collaborerende hulpagenten, Vindevogel’s actie tegen de secretaris van de Commissie der Openbare Onderstand en het opmaken van de lijst van de burgerwacht in 1943. Op 1 december 1944 overhandigt de staatsveiligheid deze stukken van Delobel aan de rijkswacht van Ronse. In tegenstelling tot wat de beeldvorming zegt, speelt Delobel daarna geen grote rol meer in het onderzoek. De politieke tegenstanders van Vindevogel zijn bij de bevrijding dus wel goed voorbereid met het oog op de gerechtelijke procedure. Maar uitzonderlijk is dat niet; in nagenoeg elke Belgische gemeente probeert de politieke opposi-

103. Geciteerd in: PIETER JAN VERSTRAETE, *Leo Vindevogel*, p. 597, voetnoot 29 (oorspronkelijk citaat: *De Standaard*, 2 september 1983).

104. Aldus Depauw: “Als ik hier geweest was, zou dit niet gebeurd zijn”, heeft [Soudan] bij zijn terugkeer gezegd”. VALÈRE DEPAUW, *De dood met de kogel*, p. 9.

105. PV Ondervraging van Vindevogel, dd. 4 september 1944, GSD.

106. “Wij hebben bij den H. stadssecretaris er op aangedrongen alle stukken te verzamelen wat betreft de politieke, administratieve en financiële bedrijvigheid van Vindevogel en waaruit men kan afleiden dat deze laatste de Duitse politiek diende”. PV Staatsveiligheid De Vleeschauwer Marcel, dd. 30 november 1944, GSD.

107. Stuk nr. 81, Delobel aan De Vleeschauwer, dd. 29 november 1944; PV ondervraging Robert Delobel, GSD.

tie in de maanden na de bevrijding elementen te verzamelen ten laste van de collaborerende oorlogsburgemeester. Zo wordt dus het gerechtelijke onderzoek gelanceerd en tussen september 1944 en februari 1945 zullen vervolgens vele tientallen getuigen worden ondervraagd over zeer uiteenlopende bezwarende feiten.

Het brede net van het gerechtelijke onderzoek

Tijdens het gerechtelijke onderzoek komen veel uiteenlopende feiten en feitjes aan bod die niet allemaal even belangrijk zijn. Wat zijn zuiver politieke ideeën betreft, spelen vooral de artikelen in *'t Volk van Ronse* een belangrijke rol. Het is de staatsveiligheid die in een vroege fase een selectie van 35 artikelen maakt uit 212 edities. De geselecteerde artikelen gaan in hoofdzaak over de ondersteuning van de verplichte tewerkstelling en van de strijd aan het oostfront, en over propaganda tegen de geallieerden. De inspecteur van de staatsveiligheid besluit na zijn onderzoek van deze selectie dat hoewel Vindevogel nooit 'rechtstreeks grondwettelijke instellingen aanvalt', zijn pro-Duitsgezindheid duidelijk is¹⁰⁸. Drukker Goebeert verklaart dat Vindevogel tijdens de bezetting de *"volledige verantwoordelijkheid"* voor de artikelen op zich nam. Vindevogel zelf beaamt dat meteen (zoals in een ondervraging van 13 februari 1945). Hij lijkt er ook weinig graten in te zien: *"Op politiek gebied ben ik steeds Duitsgezind geweest; mijn gedragingen zijn doorgaans in overeenstemming geweest met mijn politieke gedachten"*¹⁰⁹. Hij ontkent zelfs dat hij artikelen schreef op Duits bevel: *"al hetgeen ik geschreven heb, schreef ik spontaan"*. Later komt

Vindevogel daar toch wat op terug als hij zegt hij dat de censuur zijn woorden soms toch wat heeft *"misvormd"*. Zijn artikelen zijn belangrijk voor het proces in die zin dat ze ondubbelzinnig zijn politieke ideeën weergeven, met name ook zijn steun voor de verplichte tewerkstelling.

Een minder belangrijk element is de poging van Vindevogel via gemeentelijke fusies een 'Groot-Ronse' te creëren. Op 22 december 1942 maakt Vindevogel *"namens het schepencollege"* het dossier voor de oprichting van Groot-Ronse over aan secretaris-generaal Gerard Romsée¹¹⁰. Ronse is hier geen alleenstaand geval: Vindevogel volgt hier eigenlijk een algemene Belgische trend¹¹¹. Het speelt geen belangrijke rol in het proces. Een ander secundair 'politiek' feit is zijn benoemingspolitiek. Het is duidelijk dat Vindevogel politiek betrouwbare mensen benoemt in de stedelijke administratie en politie. Vindevogel verklaart hierover dat hij louter de verandering van de stadsdiensten wilde doorvoeren conform de taalwetgeving¹¹². Met name bij de gemeentepolitie, is echter duidelijk dat hij een groep politiek betrouwbare ondergeschikten benoemt (dat blijkt bijvoorbeeld uit de interne selectie van de kandidaten van de hulpagenten). Vindevogel past het principe toe van de burgemeester als autoritair leider. Illustratief, is een omzendbrief aan het gemeentepersoneel waarin hij hun beveelt *"in gunstige stemming"* mee te werken met de stadsverheid in de bestrijding van *"dieven en aanslagplegers [die] uit een bepaalde politieke richting komen. (...) Wie voor zich zelf oordeelt in die voorwaarden niet te kunnen in gemeentedienst blijven, kan ontslag nemen"*¹¹³. Er worden ook nog andere zaken onderzocht die eerder als secundair worden behandeld¹¹⁴.

108. PV 20 december 1944, Staatsveiligheid, GSD. Stuk 67 in het strafdossier is een PV met de 'politieke stukken' die bij hem thuis in beslag genomen werden: *"buiten zijn lidkaart van de 'DeVlag' zijn deze zonder belang"*, GSD.

109. Handgeschreven ondervraging Leo Vindevogel door de substituut-krijgsauditeur, dd. 13 februari 1945, GSD.

110. Met in kopie Hendrik Borginon en Florimond Grammens. Grammens aan Vindevogel dd. 5 september 1942; Stuk 8113 (nr. 252), Vindevogel aan Romsée dd. 22 december 1942, GSD.

111. NICO WOUTERS, *Oorlogsburgemeesters*, p. 288-304.

112. PV ondervraging Vindevogel dd. 13 februari 1945, GSD.

113. Stuk "Aan het gemeentepersoneel", s.d., GSD.

114. De oprichting van Volk en Kunst te Ronse in 1941, het sluiten van bepaalde openbare gelegenheden op stadsbevel, het onder druk zetten van een persoon om een Duits bevel onder landbouwers te verspreiden, een affiche over het signaleren van neergehaalde geallieerde piloten, de aangifte van een persoon die weigerde mee te werken aan militaire werken en bepaalde opesingen (o.m. van fietsen). Deze feiten worden in deze bijdrage niet verder besproken.

Het zwaartepunt: informatiebeheer en verklikkingen

Verreweg de meest zwaarwichtige feiten in het proces-Vindevogel behoren tot wat ik 'informatiebeheer' noem: de manier waarop burgemeesters en gemeentelijke overheden omgaan met persoonsinformatie van inwoners in hun bestuurlijke relatie tot de Duitse bezettende overheden¹¹⁵. Het is een essentiële context om het dossier-Vindevogel correct in te schatten¹¹⁶.

De stukken in het straf dossier schetsen het beeld dat Vindevogel een permanent en hecht contact onderhield met de Duitse overheden en veiligheidsdiensten. Als burgemeester beschouwt Vindevogel hechte samenwerking met de Duitse diensten als een natuurlijk deel van het ordehandhavingsbeleid. Hij verzamelt inlichtingen over tegenstanders of dissidenten en houdt de Duitse overheden op de hoogte. Soms gaat het om kleine zaken zonder gevolgen, zoals een anonieme schriftelijke klacht over een inwoner die hij meteen aan de Sipo-SD doorgeeft¹¹⁷. Wanneer hij rijwielvergunningen moet adviseren, zegt hij bijna achteloos aan de *Kreiskommandantur* over een inwoner: "*langs niet politieweg werd mij meermalen bevestigd dat hij smokkelt (...). Ik meen dat hij (...) ook smokkelvervoer doet*"¹¹⁸. Een kleine indicator is ook hoe hij namen van communisten doorgeeft op 19 november 1941 (en opnieuw 29 november 1941). Over twee ervan schrijft hij: "*de namen werden mij overgemaakt door den Secretaris der Christene Vakvereniging en hij weet er ook niet meer over*"¹¹⁹. In het straf dossier bevindt zich ook een anonieme lijst gericht aan burgemeester Vindevogel ("*het door U gevraagde*

lijstje") van 8 augustus 1941 met een korte politieke evaluatie van het gemeentelijk onderwijzend personeel (genre "*Vlaamschhater; slecht element*"; "*100 % franskiljon*"; "*middelmatig Vlaamsch maar duitsch-vijandig*")¹²⁰. De bureelonderoverste van de stedelijke administratie getuigt hoe hij tussen 1941-1943 regelmatig verslagen typte die gericht werden aan de *Kreiskommandantur*, waarin Vindevogel 'tegenstanders' signaleerde (communisten, een patriottisch ambtenaar, de directeur van de beroepsschool etc.)¹²¹. Hij illustreert hoe collaborerende burgemeesters centrale 'receptoren' werden van alle klachten van lokale collaborateurs, waarna ze moesten beslissen wat zij met deze informatie deden. Vindevogel stimuleert die context, door hecht contact te houden met iemand als DeVlag cellenleider Jef Ronsse en bijvoorbeeld door op 1 december 1940 en bijkomend later op 1 februari 1944 collaborerende (hulp)politieagenten aan te werven, die een soort 'lijfwachtfunctie' hebben. Het gaat om vier mensen. Zij voeren later ook politieke inlichtingsopdrachten uit¹²². Aldus J.V.O.: "*Als lijfwacht heeft Vindevogel mij gevraagd links en rechts in de stad te hooren wat er over hem en de Duitschers gezegd werd en hem in te lichten*"¹²³. Deze agent maakt later op vraag van Vindevogel ook de lijst van smokkelaars op, die Vindevogel dan wellicht aan het Arbeidsambt stuurt: "*het zijn de verslagen welke gij mij voorlegt. Vindevogel verklaarde mij dat die verslagen zouden gestuurd worden aan de bevoegde controoldiensten*"¹²⁴.

Mensen die in de groep van 'tegenstanders' zitten, staan op de radar van de burgemeester en worden aan de Duitse bezetter gesignaleerd. Vindevogel doet dat in een netwerk met andere

115. NICO WOUTERS, *Oorlogsburgemeesters*, p. 304-327.

116. NICO WOUTERS, *Mayoral Collaboration under Nazi Occupation in Belgium, the Netherlands and France, 1938-46*, Basingstoke/New York, 2016, p. 147-221.

117. PV ondervraging A.E.P. en A.B. dd. 5 december 1944, GSD.

118. Vindevogel aan de KK dd. 11 december 1942, GSD.

119. Vindevogel aan de *Kreiskommandantur* Aalst 29 november 1941, GSD.

120. Afschrift brief dd. 7 augustus 1941 aan Vindevogel, GSD.

121. Getuigenis van A.A. dd. 21 oktober 1944, GSD.

122. PV ondervraging dd. 15 december 1944 van A.D., F.H., G.S.; PV ondervraging, adjunct-politiecommissaris Marcel Vandenhautte dd. 26 februari 1945, GSD.

123. PV ondervraging Julien J.v.O. dd. 2 februari 1945, GSD.

124. PV ondervraging J.v.O. dd. 12 december 1944, GSD.

collaborateurs¹²⁵. Voor sommige mensen heeft dat relatief lichte gevolgen (een boete of korte internering) maar voor anderen heeft het veel zwaardere gevolgen. De als smokkelaar aangegeven E.G. bijvoorbeeld, wordt in Oostakker door de Duitsers terechtgesteld. Uit de onderzoeken van het gerecht van Oudenaarde naar aanslagen op Vindevogel in 1943 blijkt ook het contact van Vindevogel met de Duitse onderzoekers. We zien nu ook een klassiek gegeven: dat het moeilijk is jaren na de feiten, nauwkeurig de contacten met de Duitse overheden te reconstrueren. Dat blijkt onder meer in de verhalen rond de aanhouding van cafébazin E.d.C.¹²⁶, aanhoudingen na het zogenaamde ‘broodprotest’ door vrouwen (juni 1942) op de grote markt van Ronse¹²⁷ of van verzetsman R.D.¹²⁸.

Uit deze feiten komt dus een algemeen beeld naar voor over de houding en het beleid van Vindevogel. Vanuit dat algemene beeld, legt het gerechtelijke onderzoek vervolgens de focus bij twee concrete feiten: de burgerwacht van 1943 en de aanhoudingen door de *Feldgendarmarie* in het stadhuis.

Een concrete verklikingszaak: de burgerwacht van 1943

Een eerste burgerwacht wordt in de winter van 1941-1942 opgelegd als Duitse strafmaatregel na het ingooien van een etalageruit van een lokaal lid van de Algemene SS-Vlaanderen. Er worden

24 inwoners (in praktijk minder) opgeëist met de bedreiging dat als het voorval zich herhaalt, zij als “gijzelaars” zullen worden aangehouden¹²⁹. Een Ronsese hulpagent gaat samen met een Duitse agent deze inwoners opeisen, volgens de verklaring van de hulpagent op basis van een namenlijst van Vindevogel¹³⁰. Belangrijker is de burgerwacht die wordt opgelegd als Duitse strafmaatregel na de bomaanslag op het huis van Vindevogel (oktober 1943). Het gaat eigenlijk om een standaard Duitse strafmaatregel. De oproepbrieven aan de opgeëiste inwoners worden door Vindevogel verstuurd¹³¹. Afgaande op de brief doet Vindevogel hier niets problematisch, in die zin dat hij gewoon een Duitse instructie doorgeeft. Vindevogel onderstreept in de brief dat hij vooral administratief uitvoerder is: “Mij wordt daarenboven medegedeeld dat de wachtposten eveneens door de Duitse *Feldgendarmarie* gecontroleerd zullen worden”¹³².

Het is echter vooral de manier waarop tegenstanders worden geselecteerd en als dusdanig aan de Duitsers kenbaar gemaakt worden, die het onderwerp uitmaakt van onderzoek. Eerst wordt een lijst opgesteld van alle mannelijke inwoners van 18-55 jaar. Na schrapping van de arbeiders, de landbouwers en de collaborateurs, blijft een lijst van 1400 mensen over. Vindevogel stelt dan een ‘commissie’ samen met Jozef Ronse (DeVlag) en VNV-schepenen Maurice Van Obost en Jules Van den Abeele om de lijst tot 450 à 400 mensen terug te brengen¹³³. De ‘tegenstanders’ worden overgehouden (een schepen getuigt dat mensen van de

125. H.L. werpt volgens zijn verklaring de Duitse ondervrager voor dat hij is aangehouden omdat hij voorkwam op een lijst opgemaakt door Vindevogel; “*L’officier allemand a répondu que Vindevogel n’était pas le seul à dresser cette liste*”. PV ondervraging H.L. dd. 5 februari 1945, GSD.

126. Eén voorbeeld door politieagent Julien V.O.: “*Het is juist dat [Vindevogel] mij zekeren dag inlichtingen gevraagd heeft nopens [xxx]. Enkelen tijd nadien werd deze aangehouden. Of daarin verband bestond weet ik niet*”. PV ondervraging Julien V.O. dd. 2 februari 1945, GSD.

127. PV getuigenverklaring A.A. (onderbureeloverste Ronse), dd. 6 februari 1945; PV Verklaring Vindevogel, s.d., stuk 170, GSD; PV getuigenverklaring M.-A. d. M., dd. 18 oktober 1944, GSD.

128. PV ondervraging dd. 3 september 1944 van G.V., GSD.

129. PV ondervraging hulpagent J.D. dd. 27 november 1944, GSD.

130. PV ondervraging J.D. en verklaring adjunct-politiecommissaris M.V., dd. 27 november 1944, GSD.

131. Het strafdossier bevat een voorbeeld van 30 oktober 1943. Vindevogel aan de heer D., dd. 30 oktober 1943; ‘Stad Ronse Civiele Wacht. Onderrichtingen’, dd. 30 oktober 1943, GSD.

132. Vindevogel aan de heer D., dd. 30 oktober 1943, GSD.

133. PV getuigenverklaring gemeentebediende T.A., datum onleesbaar; PV getuigenverklaring oud-politiecommissaris F. Laenens, dd. 12 december 1944, GSD.

lijst geschrapt werden “welke geen bedrijvigheid uitoefenden welke nadeel kon berokkenen aan den bezetter”¹³⁴. Het is een collectieve operatie met Vindevogel als de centrale coördinator¹³⁵. Opvallend is dat hij dat zelf ook zonder aarzelen toegeeft. Aldus Vindevogel: “De lijst van overblijvende personen werd dan voorgelegd aan een commissie die tot opdracht had nogmaals te ziften op grond van (publieke lees) persoonlijke bekendheid of zij al dan niet behoorden tot de categorie van personen sympathiseerende met den gepleegden aanslag. (...) Ik ben inderdaad bereid de geheele verantwoordelijkheid hiervan op mij te nemen” [in rood onderstreep]¹³⁶. Die wachtdienst veroorzaakt heel wat deining in Ronse. De verklaring die de opgeroepen burgers moeten ondertekenen waarin ze zich distanciëren van de verzetsaanslagen zet kwaad bloed¹³⁷. Bovendien wordt tegen mensen die de wacht niet uitvoeren, of tegen mensen die hen helpen, door de politie een PV opgesteld. Vindevogel geeft toe dat hij deze PV's aan de *Kreiskommandantur* doorgeeft, waarna deze inwoners een Duitse boete krijgen¹³⁸. Een viertal dagen na het opmaken van deze lijst, worden er ook aanhoudingen verricht. Een DeVlag-lid verklaart: “het is waarschijnlijk onder de personen voorkomende op deze lijst dat de aanhoudingen een viertal dagen later plaats grepen”¹³⁹. Het is onmogelijk te zeggen in hoeverre Vindevogel op de hoogte was van deze nachtelijke aanhoudingen.

De aanhoudingen door de *Feldgendarmerie* in het stadhuis

Dit is de meest zwaarwichtige aanklacht en dus essentieel om de doodstraf te begrijpen. Vindevogel nodigt gedurende langere tijd (ca. anderhalf jaar) mensen uit zich aan te melden in een kantoor in het stadhuis. Vaak vermeldt Vindevogel dat deze uitnodiging gebeurt “op last van de *Feldgendarmerie*”¹⁴⁰. Het gaat vaak om werkweigeraars voor verplichte tewerkstelling, maar soms ook om mensen verdacht van verzetsgerelateerde activiteiten¹⁴¹ of later inwoners die de burgerwacht van 1943 niet goed hadden uitgevoerd¹⁴². De *Feldgendarmerie* houdt kantoor naast het bureau van Vindevogel. De inwoners die zich aanmelden worden daar ondervraagd door de Duitse politie en soms ook aangehouden¹⁴³. Vindevogel stuurt echter ook enkele uitnodigingen uit zonder de “*Feldgendarmerie*” te vermelden. Zo lopen deze opgeroepen personen dus in de val¹⁴⁴.

In de nacht van 25-26 augustus 1944 vindt een voorbereide aanhoudingsoperatie plaats¹⁴⁵. Naast de Duitse politie zijn ook een handvol leden van collaborerende milities aanwezig (waaronder wellicht een zoon van Vindevogel). Politieagenten verklaren dat Vindevogel hun het bevel gaf verder weg te patrouilleren zodat zij niet aanwezig waren tijdens de aanhoudingen. De implicatie

134. PV ondervraging J.V. 15 december 1944; PV ondervraging A.K. dd. 14 december 1944, GSD.

135. Handgeschreven P.V. getuigenis A.d.K van 5 februari 1945, GSD.

136. Die rode aanduiding in potlood, betekent dat het Krijgsauditoraat groot belang hechtte aan dit feit. Handgeschreven P.V. ondervraging Leo Vindevogel dd. 11 december 1944, GSD.

137. Handgeschreven verklaring diverse deelnemers '133b' dd. 11 december 1944, GSD.

138. *Kreiskommandant* a.i. Wagner aan Vindevogel, dd. 24 december 1943, GSD. Het Strafdossier bevat diverse gelijklopende verklaringen van de opgeëiste inwoners die vooral de strenge uitvoering aanklagen.

139. Getuigenverklaring van een lokaal lid van de DeVlag, dd. 2 februari 1945, GSD.

140. Een socialistisch gemeenteraadslid getuigt dat hij in 1943 een uitnodiging ontving zonder vermelding *Feldgendarmerie* en er niet op inging omdat hij de bui voelde hangen. PV getuigenis dd. 5 februari 1945, A.H., GSD.

141. Bijvoorbeeld het PV ondervraging van mevrouw M.D. dd. 5 februari 1945 (zaak van verzet-strooibriefjes), GSD.

142. PV van ondervraging van J.-M.-J. F. dd. 15 februari 1945, GSD.

143. Voor dergelijke aanhoudingen vooral van maart-augustus 1943, onder meer: PV's ondervragingen van M.D. & V.V. dd. 9 oktober 1944; G.d.B. 29 oktober 1944 en opnieuw 5 februari 1945; L.A.A.D. 9 februari 1945; diverse dd. 2 december 1944; L.D. 29 oktober 1944; M.C.A. dd. 16 november 1944, J.F. 17 november 1944; P.M.W. dd. 17 november 1944; G.J.-B. D. 31 oktober 1944; M.A.H. 3 januari 1945, G.R. D., dd. 17 november 1944, A.-G. V., dd. 19 oktober 1944, U.O., dd. 19 oktober 1944, GSD.

144. Met name op 5 februari 1945 ondervragen de onderzoekers een reeks slachtoffers, die zij vervolgens confronteren met Vindevogel. De getuigen bevestigen dat zij een oproepingsbrief kregen van Vindevogel, zonder vermelding “*Feldgendarmerie*”.

145. PV ondervraging politieagent V.V., 2 november 1944, GSD.

van hun verklaring is dus dat Vindevogel vooraf goed wist dat deze Duitse operatie ging plaatsvinden. Vindevogel zelf noemt dit een *“formele leugen”* (een verklaring die hij later wijzigt)¹⁴⁶. Dit feit wordt tijdens het gerechtelijke onderzoek niet verder onderzocht, waarschijnlijk omdat de materiële bewijslast toch onmogelijk te vinden zal zijn. Het speelt dus verder geen grote rol. De aandacht van de onderzoekers gaat vooral naar de door Vindevogel gestuurde ‘uitnodigingen’. In het gerechtelijke onderzoek wordt dit beschouwd als de culminatie van zijn samenwerking met de Duitse bezetter.

Het is essentieel te benadrukken hoe gebrekkig Vindevogel zich op dit zo cruciale punt verdedigt. Eerst lijkt hij zich de feiten nauwelijks te herinneren en vervolgens ontkent hij de feiten: *“Ik kan mij niet voorstellen hoe ook hier de melding ‘Feldgendarmarie’ niet voorkwam op de uitnodiging”*. Als de schriftelijke bewijzen worden voorgelegd, is zijn verklaring: *“het is mij misschien éénmaal gebeurd zulks te vergeten”*¹⁴⁷ of ook nog: *“het is mogelijk dat het juist de eenige maal was dat een reeks uitnodigingen verstuurd werd zonder de melding ‘Feldgendarmarie’*. Dit moet mij dezen keer ontgaan zijn [laatste zin rood onderstreept met twee uitroeptekens]”¹⁴⁸. Hij ontkent tegen de collaborerende agent V.O. te hebben gezegd dat hij dit bewust deed omdat de mensen anders niet zouden komen. Bijzonder vreemd is zijn verklaring dat hij tijdens dat anderhalf jaar nooit heeft opgemerkt dat mensen door de Duitsers werden aangehouden. Dit citaat uit de ondervraging zegt eigenlijk veel:

“wij doen aan verdachte opmerken, dat het niet aanneembaar is dat hij gedurende ca. anderhalf jaar uitnodigingen gestuurd heeft aan personen die in het bureel naast het zijn gelegen aange-

*houden werden door de Feldgendarmarie zonder dat hij hierover ingelicht werd, destemeeer dat dit in Ronse alom bekend was. Hij zegt: niettegenstaande houd ik mijne verklaring staande”*¹⁴⁹.

Zoals gezegd noemt hij zijn bevel aan de politie om tijdens de verzetsaanhoudingen binnen te blijven eerst een *“formele leugen”*, maar hij wijzigt die verklaring later op een weinig overtuigende manier: *“Nu dat ik nagedacht heb is het mogelijk dat zulks geschied is maar dan is het mogelijk dat de Feldgendarmarie mij zulks gevraagd had en ik te goeder trouw werkelijk gemeend heb dat het ging om het inrichten van bewakingspatrouilles (...)”*¹⁵⁰.

Met andere woorden: Vindevogel haalt zelf alle middelen onderuit die zijn verdediging eventueel kan gebruiken. Er zijn nochtans drie voor de hand liggende argumenten: ‘ik handelde onder Duitse dwang’, ‘ik meende dat ik bestuurde conform artikel 43 van de Conventie van Den Haag’, of ‘ik handelde uit wettige zelfverdediging en angst voor eigen leven’. Deze drie argumenten worden uiteraard lang niet altijd geaccepteerd, maar ze komen vaak terug bij collaborerende burgemeesters en functionarissen. Vindevogel gebruikt ze niet tijdens zijn ondervragingen. VNV-schepen Van Obost geeft nochtans de pap in de mond als hij op 12 december 1944 verklaart dat hij Vindevogel met de kwestie van de ‘uitnodigingen’ confronteerde tijdens de bezetting, waarop Vindevogel hem zou hebben gezegd dat hij dit ‘moest doen op bevel van de Duitsers’. Vindevogel lijkt dit tijdens zijn ondervragingen spontaan te weerleggen. Hij lijkt bijna onverschillig. Over één aanhouding zegt hij bijvoorbeeld: *“ik herinner mij niet bepaalds over het geval X. Het kan ook gebeuren dat de Feldgendarmarie toevallig op mijn bureel was als X verschenen is, die door mij zou uitgenoodigd geweest zijn, hetgeen ik mij ech-*

146. Onder meer: PV ondervraging agent C., dd. 5 februari 1945, GSD.

147. Handgeschreven PV ondervraging Vindevogel s.d., GSD.

148. IDEM.

149. Handgeschreven PV ondervraging Vindevogel s.d., GSD.

150. PV ondervraging Vindevogel, dd. 5 februari 1945, GSD.

ter niet meer herinner"¹⁵¹. Bij het lezen van een dergelijke zin, zie je Vindevogel bijna de schouder ophalen. Zo bijvoorbeeld ook met het doorgeven van de namen van communisten in 1941. Man had dit kunnen proberen counteren met het argument dat dit op rechtstreeks Duits bevel gebeurde (zoals inderdaad in honderden andere Belgische gemeenten). Maar ook hier doet Vindevogel zelfs geen poging. Opnieuw is er dat bijna letterlijk schouderophalen: "Ik herinner mij zulks niet"¹⁵². Daarnaast valt het ook op dat bepaalde argumenten die Vindevogel slechts zijdelings vermeldt niet worden uitgediept. Enerzijds dat hij schriftelijk 'politieke' klachten – eens hij ze ontving –wel moest doorsturen: "van het oogenblik dat [xx] mij de feiten schriftelijk kenbaar maakte zag ik mij verplicht daarvan kennis te geven aan de Duitsers"¹⁵³, anderzijds dat hij bij bepaalde opdrachten niet besefte dat hij "zuivere Duitse politionele opdrachten" vervulde¹⁵⁴.

Geconfronteerd met zware verklikingsaanklachten zou hij elk woord moeten wikkelen en wegen. Maar Vindevogel noemt zichzelf op een bepaald moment letterlijk de "tussenpersoon" tussen de *Geheime Feldpolizei* en inwoners¹⁵⁵. Volgens zijn eigen getuigenis van 13 februari 1945 heeft hij geen lijsten van "gijzelaars en anglofielen" opgemaakt, wél van smokkelaars maar dan louter voor persoonlijk gebruik ("ik begrijp niet hoe sommige van deze lijsten gevonden werden op het arbeidsambt")¹⁵⁶. Geconfronteerd met zijn schriftelijke overdracht van de 'smokkelaars-

lijst' aan de *Kreiskommandantur* zegt hij in een andere ondervraging: "Ik geloof niet dat het dat schrijven is dat ik gericht heb aan den *Kreiskommandant*; ik kan echter niet zeggen aan wie ik het zou gericht hebben"¹⁵⁷. Hij ontkent de opmaak van een namenlijst na het inslaan van de ruiten. Maar als verklaring voor de schriftelijke bewijzen, zegt hij vervolgens dat het "nochtans mogelijk" is dat hij wel losse briefjes met namen vanwege de *Feldgendarmarie* met het juiste adres op een lijst heeft geplaatst. Zelfs zijn ultieme uitgebreide verweerschrift is zwak omdat hij mordicus zijn pro-Duitsgezindheid blijft benadrukken en laat doorschemeren dat hij het probleem daarvan niet inziet. Wat de aanhoudingen door de *Feldgendarmarie* betreft, kan hij enkel toegeven dat dit een "onvoorzichtigheid" was maar dat hij zich daarvan op dat moment onvoldoende bewust was.

Voor de krijgsraad van Gent

De formele aanklacht wordt op 20 februari 1945 voorgelegd aan Vindevogel¹⁵⁸. Die bestaat uit zes onderdelen, achtereenvolgens wapendracht in de zin van artikel 66 en 67 van het strafwetboek¹⁵⁹, economische collaboratie, twee onderdelen die bestaan uit de verschillende aspecten van politieke collaboratie¹⁶⁰, verklikking ("wetens blootstellen aan vervolging door de vijand") en samenhangend tot slot de steun aan een vereniging of groep die de vernietiging van het democratische België nastreefde.

151. PV ondervraging Vindevogel, datum onleesbaar, GSD.

152. PV Verklaring Vindevogel, s.d., stuk 170, GSD.

153. PV ondervraging Vindevogel dd. 6 februari 1945, GSD.

154. PV ondervraging Vindevogel dd. 13 februari 1945, GSD.

155. PV ondervraging Vindevogel dd. 5 februari 1945, GSD.

156. PV ondervraging Leo Vindevogel, dd. 13 februari 1945, GSD.

157. PV handgeschreven ondervraging Leo Vindevogel, s.d., GSD. Eén man die korte tijd in Duits gevangenschap verblijft na zijn aanhouding op 19 januari 1943, verklaart dat dit gebeurde in de slipstream van het conflict met Hullebroeck (de bestuurder van de gesloten Technische school). PV ondervraging H.L. dd. 5 februari 1945, GSD.

158. Formele aanklacht dd. 20 februari 1945, GSD.

159. Het 'wetens opnemen van taken van strijd, vervoer werk of bewaking die op de vijandelijke legers berusten'.

Het gaat hier om een controversiële interpretatieve bepaling uit 1942, die artikel 113 van het strafwetboek

(militaire collaboratie) in deze zin interpreteert mét retroactieve kracht (omdat het formeel niet om een wetswijziging ging maar een interpretatieve bepaling). LUC HUYSE EN STEVEN DHONDT i.s.m. BRUNO DE WEVER, KOEN AERTS EN PIETER LAGROU, *Onverwerkt verleden. Een update na dertig jaar*, Leuven, 2020, p. 64.

160. Ten eerste het vervormen van de instellingen, de trouw der burgers aan het wankelen brengen, wetens de politiek van de vijand dienen; ten tweede propaganda tegen de weerstand tegen de vijand.

De verklikking is in de aanklacht het meest uitgebreid. Het gaat om: 25 mensen die aan de Duitse overheden of ordediensten worden doorgegeven met als gevolg een vrijheidsberoving van meer dan één maand (voor twee mensen tussen 1941-1943 en de anderen in 1944), vijf lokale communisten die op 19 november 1941 als dusdanig worden gesignaleerd aan de *Kreiskommandantur* van Aalst (minstens één van hen wordt aangehouden en een jaar geïnterneerd door de Duitsers), twaalf vooral werkweigeraars die in maart en augustus 1943 worden aangegeven (en waarvan er tijdens het proces nog zes in Duitsland zijn), 68 mensen *ad nominatim* in een reeks uiteenlopende feiten, "(...) en een drie honderd vijftig tal andere personen die vooralsnu onbekend gebleven zijn (...)" die deel uitmaakten van de burgerwacht in november 1943.

Uit de 'uiteenzetting der zaak' van 8 maart 1945 in het procesdossier weten we in grote lijnen welke belangrijke feiten aan deze strafwetartikelen werden gekoppeld. De militaire collaboratie steunt op de burgerwacht uit 1943 en de aanhoudingen op het stadhuis door de *Feldgendarmarie*. De economische collaboratie steunt op hetzelfde laatste feit (de aanhoudingen op het stadhuis, dat hier dan de wegvoering van arbeidskrachten wordt) en plakbrieven voor de materiële inzamelingen voor Vlamingen aan het oostfront. De politieke collaboratie (de beide onderdelen ervan) steunen op zijn administratief beleid als burgemeester en zijn politieke propaganda via zijn gepubliceerde artikelen. De verklikking steunt uiteraard op de aangiften bij de *Feldgendarmarie* en de *Kommandantur* en het laatste samenhangende feit is vooral het lidmaatschap van DeVlag.

Advocaat Claus is samen met advocaat Dua al vroeg actief als raadsman van Vindevogel maar de jonge advocaat Antoine Dhooge, die de meest zichtbare man van de verdediging zal worden, wordt

pas laat betrokken, namelijk op 6 maart 1945. Hij vraagt meteen om uitstel en laat expliciet zijn pessimisme blijken: "*de aanklachten zijn zeer zwaar*", "*de taak van de verdediging is lastig*", "*ik maak] mij geen illusies omtrent den eisch die door het Openbaar Ministerie zal gesteld worden*", "*ik wil] voor mijne reputatie, niet met de verantwoordelijkheid staan voor den dag te komen met eene 'gebacleerde' verdediging*", "*wanneer het Openbaar Ministerie het hoofd van een mensch vraagt (...)*"¹⁶¹. Zelfs bij een oppervlakkige blik op het dossier, wist Dhooge dus meteen hoe laat het was. Dhooge is ook een drukbezet man en door zijn late aanstelling beheerst hij het dossier in eerste aanleg niet goed¹⁶².

De eerste zitting van het proces vindt plaats op negen maart 1945. De andere zittingsdagen zijn tien, zestien en zeventien maart 1945. De zaak tegen de twee oudste zonen en die tegen de uitgever van *'t Volk van Ronse en Oudenaarde* zijn aanvankelijk bij de zaak-Vindevogel gevoegd. De voorzitter is Dubois en verder hebben auditeur-generaal Van Thorenburg, substituut-auditeur generaal Stévigny en bijgevoegd rechter Van Mallegem nog zitting in de krijgsraad. Tijdens die eerste zitting tracht de verdediging in te roepen dat de aanhouding van Vindevogel niet rechtsgeldig was omdat zijn parlementaire onschendbaarheid te laat werd opgeheven. Het openbaar ministerie geeft dat laatste toe, maar is van oordeel dat dit in de tijdsomstandigheden niet anders kon.

Het openbaar ministerie eist de doodstraf en de besluiten worden neergelegd tijdens de zitting van 16 maart 1945. Substituut Stévigny volgt de verdediging voor een deel van de ten laste gelegde verklikkingen¹⁶³. In zijn besluiten schrijft Stévigny dat de lijst der communisten en de lijst van de eerste burgerwacht (die daten van voor december 1942) niét 'kwaadwillig' werden ingediend

161. Dhooge aan Dubois, dd. 6 maart 1945, GSD.

162. Dhooge zelf zal begin april 1945 schrijven dat hij het in eerste aanleg "(...) slechts half en half heb kunnen doen daar ik slechts een drietal dagen voor de opening der debatten geraadpleegd werd (...)". Dhooge aan substituut-krijgsauditeur Van Houdt, 9 april 1945, administratief bundel, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

163. Besluiten in de zaak-Vindevogel, GSD.

(maar wel op *“uitdrukkelijk bevel der Kommandantur”*)¹⁶⁴. Ook de lijst van de burgerwacht van eind 1943 wordt door Stévigny bestempeld als *“op bevel door de bezetter”* (en dus onder dwang en bovendien ook conform artikel 43 van de Conventie van Den Haag). Het chronologische onderscheid (feiten gepleegd voor of na december 1942) toont overigens ook aan dat van enige retroactieve toepassing van de wetwijziging van 1942 geen sprake was¹⁶⁵. De klacht van die inwoners die beweerden hierdoor medische gevolgen te moeten dragen, wordt *“ongegrond en onontvankelijk”* verklaard. Het illustreert dat men dus wel degelijk rekening houdt met argumenten ten onlaste. Op 20 maart 1945 wordt Vindevogel veroordeeld tot levenslange hechtenis, wat als een overwinning van de verdediging kan worden beschouwd.

De beroepsprocedure voor het Gentse krijshof

Het openbaar ministerie gaat onmiddellijk in beroep op 21 maart 1945. Na enige twijfel besluit Vindevogel op 28 maart 1945 hetzelfde te doen. De voorzitter van de krijgsraad is Haus, bijgestaan door burgerlijk rechter Thienpondt en drie militaire rechters. Het Openbaar Ministerie wordt vertegenwoordigd door auditeur-generaal Van Houdt. De advocaten van de beschuldigen en de burgerlijke partijen zijn dezelfde gebleven. De zaak komt voor het krijshof van Gent op 30 april 1945.

Het toeval wil dat Eugène Soudan enkele dagen voor deze zitting terugkeert in Ronse uit het kamp Buchenwald. Hij vertelt uiteraard over zijn ervaringen. Op basis van deze nieuwe mondelinge

informatie, schrijft de verzetsorganisatie het Onafhankelijkheidsfront (OF), waarvan stadssecretaris Delobel lokaal voorzitter is, op 23 april 1945 een brief aan het auditoraat met daarin de namen van negen Ronsenaars die in Buchenwald zouden zijn omgekomen. Het OF schrijft dat deze mensen omgekomen zijn door de ‘directe of indirecte’ invloed van Vindevogel¹⁶⁶. Het OF eist dat er geen verzachtende omstandigheden zullen worden toegestaan en dat de executie in Ronse zelf zal plaatsvinden. In reactie op deze brief, beveelt het auditoraat-generaal *“bij hoogdringendheid”* een onderzoek naar deze overleden personen en naar de *“(…) aansprakelijkheid van Leo Vindevogel en hunne aanhouding en deportatie. Zoo mogelijk, den heer burgemeester Soudan nopens dit punt onderhooren”*¹⁶⁷. De staatsveiligheid ondervraagt Soudan op 27 april 1945. Het PV van dit gesprek wordt echter niet meer aan het gerechtelijke dossier toegevoegd en zal decennia later een belangrijk argument worden in de eis tot herziening van het proces.

Advocaat Dhooge van zijn kant, is tijdens de beroepsprocedure veel actiever. Hij laat begin april 1945 weten dat hij het *“tamelijk druk”* heeft en klaagt aan dat het dossier zo chaotisch geklasseerd is dat hij het moeilijk kan bestuderen¹⁶⁸. Uit zijn op 28 april 1945 ingediende verweernota blijkt zijn emotionele betrokkenheid. Hij beschuldigt getuigen van strafrechtelijke feiten, klaagt de chaos aan van stukken die wel of niet worden gebruikt en gebruikt een term als *“foefelen”*¹⁶⁹.

Volgens de beeldvorming trok het hof zich terug om te beraadslagen na het rekvisitoor en de plei-dooien en volgde de uitspraak reeds na 20 minu-

164. Besluiten, 16 maart 1945, GSD.

165. De besluitwet van 17 december 1942 wijzigt de strafwet voor wat betreft de artikelen 118bis (politieke collaboratie) en 121bis (verklinking). Onder meer de bewijslast voor beide delicten wordt verlicht door de term ‘wetens’ te vervangen door ‘kwaadwillig’ in specifieke omschrijvingen in het artikel. Het net van de strafwet wordt zo dus veel ruimer. Ook de strafmaat wordt verzwaard.

166. Onafhankelijkheidsfront Ronse aan de Krijgsauditeur dd. 23 april 1945, GSD.

167. Auditoraat-generaal aan de commissaris van de staatsveiligheid Ronse dd. 26 april 1945.

168. Dhooge aan Subst.-auditeur Van Houdt, 9 april 1945, administratief bundel, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

169. Verdedigingsnota van Dhooge aan substituut-auditeur generaal Van Houdt dd. 28 april 1945. Administratief bundel, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

ten. Dit lijkt feitelijk onmogelijk, maar kan moeilijk geverifieerd worden omdat de zittingsdocumenten geen tijdsduur vermelden. In essentie lijkt het arrest veel op het vonnis. In de beweegredenen worden de feiten als blijvend bewezen beschouwd. De enige wijziging in vergelijking met het vonnis, is eigenlijk dat voor de politieke collaboratie (de twee onderdelen) en voor de verklikkingen een precisering in het onderscheid “*met kwaad opzet*” (voor 29 januari 1943) en “*wetens*” (vanaf 30 januari 1943) wordt aangebracht. De motivatie voor wat betreft de burgerlijke eis is erg kort: naast het bevestigen dat Vindevogel verantwoordelijk is voor de berokkende schade wordt enkel verwezen naar het dienen van de plannen van de vijand en de propaganda voor de vijand. Op strafrechtelijk gebied is er geen motivatie. Het vonnis verwerpt enkel het ingebrachte argument van de ongeldige opheffing van Vindevogel’s parlementaire onschendbaarheid, acht de feiten als bewezen en spreekt de doodstraf uit. Vindevogel wordt zo op 30 april in beroep veroordeeld tot de doodstraf¹⁷⁰.

Het Hof van Cassatie

Vindevogel’s advocaat start een verbreekingsprocedure voor het Hof van Cassatie, dat niet oordeelt over de grond van de zaak maar wel over procedurele bezwaren. Op 23 mei 1945 verwerpt de tweede kamer van het Hof van Cassatie dat verzoek tot verbreking¹⁷¹. Omdat elementen van de vier argumenten die voor Cassatie worden ingebracht een tweede leven krijgen in de beeldvorming, worden ze hieronder samengevat.

Het Hof oordeelt ten eerste dat zelfs als er bepaalde onregelmatigheden waren in de aanhouding (opnieuw dus het argument dat de formele ophef-

ping van de parlementaire onschendbaarheid te laat plaatsvond), deze juridisch geen “*uitwetsel*” hebben op de geldigheid van het arrest¹⁷². Overigens zal auditeur-generaal Mine daar in 2000 nog aan toevoegen dat Vindevogel zich op 3 september 1944 zélf vrijwillig aanbiedt bij de rijkswacht en zo dus zelf een machine in gang zet waardoor een tijdige aanvraag van de opheffing van zijn onschendbaarheid feitelijk onmogelijk was, aangezien het parlement sinds de opschorting onder de bezetting niet kon samenkomen. Ten tweede oordeelt het Hof dat het bezwaar over het bevoegdheidsprobleem van de onderzoekrechter “*grondslag mist*”. Dit later in literatuur nog vaak gebruikte punt, gaat dus in essentie om het feit dat de onderzoekrechter nog voortwerkt (nog zogenaamde “*maatregelen van instructie*” uitvoert) na 22 september 1944, de dag dat de Krijgsraad van Gent de werkzaamheden hervat in uitvoering van de besluitwet van 18 september 1944. De verdediging (en beeldvorming) argumenteert dat de onderzoekrechter vanaf die dag eigenlijk niet meer bevoegd was en dus in de illegaliteit werkte. Het Hof van Cassatie stelt echter dat een onderzoekrechter wel degelijk bevoegd blijft tot een bevelschrift of arrest de onderzoekverrichtingen “*uit handen geeft*”. Dat is in dit geval correct verlopen, de onderzoekrechter doet dat op 27 september 1944. Ten derde is er het bezwaar dat het krijgshof gebruik maakte van niet-geïntariseerde stukken (o.m. een “*propagandablad*” wordt concreet vermeld). Dat bezwaar mist volgens Cassatie grondslag: deze stukken werden immers bij de zitting van het hof in april 1945 expliciet vermeld en zonder bezwaren van de verdediging bij de bundel gevoegd. Ten vierde is er nog een vaag element, dat zegt dat het arrest niet antwoordt op het inroepen van artikel 42 van de conventie van Den Haag (dat zou een schending van grondwetsartikel 97 zijn)¹⁷³. De verdedigers

170. En onder meer ook tot de betaling van een schadevergoeding aan de Belgische staat van vijf miljoen frank individueel en 5 miljoen frank samen met Goebeert, alsook nog kleinere sommen aan de burgerlijke partijen

171. Uittreksel uit de minuten berustende ter griffie van het Hof van Cassatie, Openbare Terechzetting 23 mei 1945, GSD.

172. Dit punt gaat in essentie om het feit dat de aanvraag voor de opheffing van de parlementaire onschendbaarheid in september 1944 niet tijdig in orde was en dat Vindevogel dus aangehouden werd terwijl hij nog genoot van zijn parlementaire onschendbaarheid. Zie ook de samenvattende analyse van dit punt door Auditeur-generaal Mine aan minister Justitie dd. 25 oktober 2000 en dd. 19 maart 2002, doos 225 KA Gent 18 1-2 Vindevogel, ARA.

173. Grondwetsartikel nr. 97 (het huidige artikel nr. 149) legt de rechter een motiveringsverplichting op (om vonnissen en arresten voldoende te motiveren en dus te antwoorden op argumenten van de verdediging).

beweren eigenlijk dat de rechters niet afdoende hebben geantwoord op een door de verdediging ingebracht argument. Dit bezwaar wordt “niet ontvankelijk” verklaard omdat de indieners nergens uitleggen over welk argument het hier precies zou gaan. Inderdaad is dit bezwaar erg onduidelijk omschreven. Misschien gebruikt de verdediging in hun verzoekschrift simpelweg verkeerdelijk artikel 42 in plaats van artikel 43 van de Conventie van Den Haag. Ze vermeldt immers in haar verzoekschrift bij Cassatie artikel 42 (in de op 28 april 1945 aan het Openbaar Ministerie bij het krijgshof ingediende verweernota vermeldt Dhooge ook artikel 42)¹⁷⁴. Dat artikel heeft hier niet veel betekenis. Artikel 43 zou daarentegen in de context van het opstellen van de burgerwacht-lijsten wel logisch zijn geweest. Dit laatste artikel wordt trouwens ook aanvaard als argument door substituut-krijgsauditeur Stévigny in eerste aanleg¹⁷⁵. Besluitend kan worden gesteld dat dit verbreingsverzoek globaal toch zwak is.

Het laatste punt over het gebrek aan motivering kan echter vandaag wel als terecht worden beschouwd. Zowel het vonnis van 30 maart als het arrest van 20 april 1945 zijn summier en bevatten nauwelijks of geen noemenswaardige motivatie. In essentie bevestigen vonnis en arrest enkel dat de feiten afdoende bewezen zijn. Dit is precies één van de punten van kritiek die later herhaaldelijk wordt opgeworpen door Rémi De Vis¹⁷⁶. Hij zal in dat verband vaak opmerken dat nog altijd onbekend is waarvoor Vindevogel nu precies werd veroordeeld. Dat is sterk overtrokken: de aanklachten en feiten zijn immers bekend en bewezen. Wel is het door het ontbreken van een uitgebreide motivatie moeilijk precies te bepalen wat al dan niet door heeft gewogen in het bepalen van de doodstraf. De audi-

teur-generaal bevestigt dit zelfs decennia later, in 1994, aan de minister van Justitie: “*Wel lijken het vonnis en het arrest mij zeer summier gemotiveerd. Naar ons eigentijds rechtsgevoelen zouden ze zelfs als onvoldoende gemotiveerd bestempeld kunnen worden, maar ik denk dat dit voor die periode en zelfs buiten het kader van het Militair Gerecht van de repressieperiode wel meer het geval was*”¹⁷⁷. De auditeur-generaal wijst er trouwens ook op dat er zich juridisch geen probleem stelt: de verplichting om strafkeuze en strafmaat te motiveren, werd pas opgelegd bij wet van 25 april 1987. In 2000 zal auditeur-generaal Mine daar nog de interessante bespiegeling aan toevoegen dat “*(...) naar ons eigentijds rechtsgevoelen, de motivering op strafgebied (...) evenwel minstens zeer summier zijn. Allicht zouden zij, mochten zij thans worden gewezen, worden bestempeld als zijnde zelfs onvoldoende en op die grond zou het arrest voorzeker zelfs het voorwerp van een voorziening in cassatie uitmaken. Een elementaire regeling van historische kritisch, die naar mijn smaak niet alleen in historisch-wetenschappelijke navorsing maar ook in gerechtelijke materies moet worden geëerbiedigd, is evenwel de elementen te situeren in hun tijdskader en de elementen van toen niet naar onze eigentijdse maatstaven te appreciëren*”¹⁷⁸. Deze opmerking heeft overigens niet alleen belang voor de zaak-Vindevogel. Het projecteren van hedendaagse normen of veronderstellingen op het verleden kan soms een begrip van de historische context in de weg staan.

Het Genadeverzoek

De laatste reddingsboei van Vindevogel is het genadeverzoek. Dat het genadedossier is verdwenen, maakt deel uit van de beeldvorming. Onder meer

174. Verdedigingsnota van Dhooge aan substituut-auditeur generaal Van Houdt dd. 28 april 1945. Administratief bundel, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

175. “*Daar het hier gold een bevel door den bezetter gegeven tot handhaving der openbare orde, en dus door artikel 43 der Conventie van Den Haag toegelaten*”. Besluit voor de Krijgsraad van Gent van Gaston Stévigny dd. 16 maart 1945, GSD.

176. “Nota voor de minister betreffende de zaak Leo Vindevogel”, Remi De Vis aan minister Justitie dd. 4 juli 2000, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA; Auditeur-generaal Mine aan minister Justitie dd. 25 oktober 2000 en dd. 19 maart 2002, doos 225 KA Gent 18 1-2 Vindevogel, ARA.

177. Auditeur-generaal aan de minister van Justitie, dd. 25 oktober 1994, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

178. Auditeur-generaal Mine aan minister Justitie dd. 25 oktober 2000 en dd. 19 maart 2002, doos 225 KA Gent 18 1-2 Vindevogel, ARA.

De Vis gaat er naar op zoek: “het origineel is nergens te vinden, ook niet in het archief van Prins Karel”¹⁷⁹. Het genadedossier is inderdaad verdwenen. Bij de archiefoverdracht van de Genadedossiers van de 242 terechtgestelden van het ministerie van Justitie naar het Rijksarchief in 2011, bleken er zeven dossiers te ontbreken, waaronder dat van Vindevogel¹⁸⁰. Wat er met het dossier is gebeurd en waarom het eventueel met zes andere dossiers apart werd gehouden en verdween, valt niet meer te reconstrueren. Gelukkig kan dat deels worden gecompenseerd door stukken in het uitvoeringsdossier en het administratief dossier van de zaak-Vindevogel.

Het genadeverzoek voor Vindevogel wordt op 4 juni 1945 ingediend bij de minister van Justitie door advocaat Dhooge (alleen hij tekent het verzoek)¹⁸¹. Dhooge stuurt op 6 juni 1945 echter naar eigen zeggen ook een brief aan de minister van Justitie waarin hij het verhaal van zijn ‘onder druk ingetrokken nota’ signaleert. Hij lekt die brief via de pers en het verhaal van deze nota wordt essentieel onderdeel van de beeldvorming. De brief maakt echter géén deel uit van het genadeverzoek. Het is een persoonlijk schrijven dat via de pers circuleert. Dat geldt trouwens ook voor het zogenaamde ‘verzoekschrift’ waarvan in de pers vaak sprake zal zijn. Het gaat om een op 5 september 1945 gedateerd verzoek van zeven parlementairen om genade toe te staan¹⁸². Ook dit maakt dus geen formeel deel uit van het genadeverzoek.

Dhooge gebruikt tien argumenten voor zijn formeel genadeverzoek¹⁸³. Van die tien zijn er slechts

vier argumenten die in deze context bruikbaar zijn, namelijk: Vindevogel’s kroostrijk gezin, zijn oorlogsverdienste in WOI, dat hij onderduikers rantsoenzegels gaf en dat hij mensen van deportatie redde. De andere zes argumenten zijn weinig overtuigend of niet relevant.

Intussen verandert de nationale context. Op 2 augustus 1945 valt de regering van nationale unie n.a.v. de Koningskwestie. De nieuwe regering Van Acker-II – zonder de katholieken – is een zogenaamde ‘regering van het verzet’. Oud-verzetsman Marcel Grégoire van de nieuwe partij *Union Démocratique Belge* wordt de minister van Justitie. Formeel neemt hij dus een centrale positie in en in de beeldvorming krijgt hij – zoals gezegd – een centrale individuele verantwoordelijkheid. Het toekennen van genade is grondwettelijk een koninklijk prerogatief; in 1945 dus prins-regent Karel¹⁸⁴. De minister van Justitie moet elke beslissing tegentekenen. Bij een doodstraf, voorziet de procedure dat de auditeur-generaal ambtshalve een adviserend genadeverslag indient bij de minister. Dat gebeurt ook hier¹⁸⁵. Wanneer hij beschikt over voldoende elementen, geeft de minister zijn advies aan de koning, die vervolgens beslist. De minister van Justitie is uiteraard politiek verantwoordelijk maar zit hier in een procedure waarin zowel de adviserende rechterlijke macht als de uitvoerende macht die formeel beslissingsrecht heeft, een grote rol spelen.

Het adviserend verslag van de auditeur-generaal over de genadevraag over Vindevogel van 11 juni 1945 is

179. Nota voor de minister van Justitie betreffende de zaak Vindevogel, dd. 1 juli 2000, Remi De Vis, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

180. E-mail archivaris Filip Strubbe aan de auteur dd. 23 juli 2020.

181. Dit overigens nadat hij reeds op 29 mei 1945 een lange ‘pleitbrief’ voor Genade aan prins-regent Karel had geschreven. Dhooge aan prins-regent Karel dd. 29 mei 1945, administratief bundel, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

182. De zeven parlementsliden die hem steunen in een steunschrift van 5 september 1945 zijn overwegend socialisten (onder meer Kluyskens, Orban, De Kerckhove). Overigens koppelt ook Verroken die actie van bepaalde parlementsliden aan het feit dat Vindevogel tijdens de bezetting pleitte bij de Duitse bezetter voor uitbetaling van parlementaire vergoedingen.

183. Achtereenvolgens: dat hij in eerste aanleg levenslang kreeg, dat hij oorlogsvrijwilliger 1914-18 was, dat hij tussenkwam bij de Duitse overheid voor vergoedingen van bepaalde parlementsliden, dat hij toeliet dat werkweigerars rantsoenzegels kregen, dat hij enkele arbeiders en een communist redde van deportatie, hij vader van negen kinderen is, dat hij 14 jaar volksvertegenwoordiger was, dat hij de bevolking van Ronse steunde, dat slechts 35 op 212 nummers van *’t Volk van Ronse* werden weerhouden en dat hij de collaborerende partijen niet steunde, en zelfs dat zijn raadsman Dhooge zelf als reserveofficier gekwetst werd tijdens de veldtocht van 1940.

184. KOEN AERTS, *Persona non grata*, p. 30-31.

185. IDEM, p. 34.

vier pagina's lang en komt tot een duidelijk negatief besluit. De vier 'sterke' argumenten worden kortdard weerlegd door de auditeur-generaal. Het aspect van het kroostrijk gezin wordt weerlegd omdat vier van zijn kinderen ook werden veroordeeld voor collaboratie. Het argument van de rantsoenzegels is "niet stellig bewezen" en wordt teniet gedaan door zijn rol in de Duitse aanhoudingen. Het redden van enkele arbeiders voor deportatie weegt volgens het verslag niet op tegen zijn betrokkenheid bij de deportatie van tientallen anderen. De regering Van Acker-II is in algemene zin voorstander van een strenger repressiebeleid. Uit het onderzoek van Koen Aerts blijkt dat minister Grégoire tijdens zijn korte beleidsperiode geen enkele doodstraf omzet en 25 genadeverzoeken verwerpt¹⁸⁶. Tegelijk maakt dit onderzoek duidelijk dat het genadebeleid van één minister niet geïsoleerd kan worden maar tijdens de context van 1944-1945 in de langere periode moet worden geplaatst. De beide voorgangers van Grégoire, de katholieke ministers Maurice Verbaet en Charles du Bus de Warnaffe, voeren ook een streng genadebeleid. Persoonlijke- of politieke motieven in de besluitvorming van deze ministers, zijn op basis van de bronnen niet te onderscheiden. Minister Grégoire is dus streng maar zijn beleid is geen breuk of uitzondering, integendeel, het past in het algemene patroon op dat moment. Minister Grégoire bevestigt het negatief advies van de auditeur-generaal en maakt dit over aan de prins-regent. Op 24 augustus 1945 bevestigt de prins-regent de negatieve beslissing¹⁸⁷.

Op 28 augustus 1945 beslist minister Grégoire de uitvoering van de doodstraf van Vindevogel op te schorten ("surseoir"). Mogelijk is dit omdat Dhooge intussen liet weten nieuwe elementen te willen aanbrengen die de verantwoordelijkheid

van Vindevogel zouden verzachten¹⁸⁸. Uiteraard komt dit erg laat: het genadeverzoek is eigenlijk al formeel afgewezen. De auditeur-generaal laat op 29 augustus 1945 weten dat de door Dhooge aangebrachte elementen niet van dien aard zijn te twijfelen aan het arrest¹⁸⁹. Hier houdt het dus definitief op.

Volgens de beeldvorming zou op 6 september 1945 eerste minister Van Acker beloofd hebben aan Dhooge hem voor een gesprek te willen ontvangen. In afwachting zou er de belofte zijn geweest dat de terechtstelling niet zou plaatsvinden¹⁹⁰. Een materieel bewijs daarvan is voorsnog niet te vinden. Volgens de beeldvorming zou Van Acker zelfs hebben beloofd dat de genadebeslissing zou worden 'herzien'. Dit klopt zo goed als zeker niet en in elk geval was het uitzonderlijk dat een reeds betekend genadebesluit door de bevoegde minister van Justitie toch werd herzien¹⁹¹.

Op 17 september 1945 verzendt het kabinet van Justitie het verzoek tot uitvoering van de doodstraf aan de auditeur-generaal. Minister Grégoire geeft op 24 september 1945 bevel het arrest de volgende dag te voltrekken. Die 'last-minute' waarschuwing, is blijkbaar de standaardprocedure¹⁹². Wat dan volgt, is in alle opzichten een menselijk drama: vrouw en kinderen krijgen die laatste avond slechts zeer kort de tijd om afscheid te nemen van hun man en vader. Vindevogel schrijft daarna een geestelijk testament en twee brieven aan zijn familie. Hij spreekt later op de avond nog even met zijn broer Alfred. Op 25 september 1945 in de vroege ochtend wordt hij door een peloton rijkswachters gefusilleerd op de binnenkoer van de Gentse gevangenis "De Nieuwe Wandeling". Volgens de beeld-

186. IDEM, p. 220.

187. Kabinet minister Justitie aan auditeur-generaal dd. 25 augustus 1945, Uitvoeringsdossier Vindevogel Krijgsraad Gent, ARA.

188. Dhooge signaleert op dat moment kleinere verantwoordelijkheden van Vindevogel in de volgende feiten: de opeising van wol voor het oostfront, de verklikking van mevrouw P.B. en de aanhoudingen door de *Feldgendarmrie* in het stadhuis.

189. Auditeur-generaal aan minister Justitie dd. 29 augustus 1945, administratief bundel, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

190. Nota voor de minister van Justitie betreffende de zaak Vindevogel, dd. 1 juli 2000, Remi De Vis, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

191. Zie hiervoor: KOEN AERTS, *Persona non grata*, p. 258.

192. KOEN AERTS, *Persona non grata*, p. 21.

vorming koos Grégoire opzettelijk deze dag, omdat Van Acker in Portugal was. Senator Verreycken verwijst hier uitdrukkelijk naar in zijn interpellatie van december 1994. Dat verhaal klopt echter niet (iets waar ook De Vis zelf uiteindelijk achterkwam)¹⁹³. Het verzoek tot uitvoering is zoals gezegd al een week eerder verstuurd (op 17 september 1945). Van Acker was dus wellicht perfect op de hoogte dat het elke dag kon gebeuren. Bovendien vertrekt Van Acker pas naar Portugal op 25 september 1945, enkele uren na de terechtstelling. Van Acker was dus nog in het land tijdens de terechtstelling. Het illustreert dat Van Acker wellicht geen actieve pogingen meer wilde steunen om een genadebeslissing *in extremis* nog te doen herzien door Grégoire.

De ‘ingetrokken verdedigingsnota’

De strijd om het proces te herzien wordt decennialang actief gesteund door de Vlaamse beweging. Die strijd is verstrengeld met de publieke beeldvorming. Punten van (juridische) kritiek op vonnis en arrest worden hernomen door politici, actiegroepen, publicisten en de media¹⁹⁴. Wanneer blijkt dat de publieke aandacht voor dit proces niet af- maar toeneemt, houdt het auditoraat-generaal die evolutie nauwlettend in de gaten¹⁹⁵.

Midden jaren 1970 wordt Gaston Stévigny in verlegenheid gebracht door twee punten van kritiek in de pers: 1/ de onschuld van Vindevogel aan bepaalde verklaringen en 2/ het verhaal van de onder druk ingetrokken verweernota (wat impliceert dat de rechten van de verdediging werden geschonden). Stévigny maakt over beide punten

een omstandige nota op aan auditeur-generaal Gilissen op 10 oktober 1975. Hij maakt snel korte metten met het eerste punt. De verklaringen zijn overvloedig bewezen en hij voegt er aan toe: *“Vindevogel heeft trouwens de materialiteit van deze feiten grotendeels toegegeven. (...) Zelfs vóór de Krijgsraad, heeft de verdediging de materialiteit van deze feiten niet betwist”*¹⁹⁶.

Maar er is ook de zaak van de ‘ingetrokken verweernota’, iets wat tot vandaag de beeldvorming blijft beheersen. Ook De Vis komt er uitgebreid op terug in zijn nota van 1 juli 2000 aan minister Verwilghen¹⁹⁷. Historicus Lode Wils noemt dit een *“dwaas verhaal”*¹⁹⁸. Zelfs bij een oppervlakkige blik, lijkt dit verhaal inderdaad duidelijk met haken en ogen aan elkaar te hangen. Waarom zou de verdediging een ‘gouden nota’ intrekken en er geen gebruik meer van maken? Op welke juridische basis zou een voorzitter van een rechtbank drie advocaten ‘aansprakelijk’ kunnen stellen en met ‘vervolgung’ kunnen bedreigen? Volgens een nota van De Vis van 1 juli 2000 zou die bewuste bedreiging gebaseerd zijn geweest op artikel 452 van het strafwetboek¹⁹⁹. Dat impliceert dat zich in de bewuste nota *“Lasterlijke, beledigende of eerroevende tenlasteleggingen die aan de zaak of aan de partijen vreemd zijn”* zouden hebben bevonden. Dat kan inderdaad kloppen. Decennialang bleef dit alles speculatie omdat we enkel het via de pers verspreide verhaal van advocaat Dhooghe hadden. De ontdekte nota van auditeur Gaston Stévigny aan auditeur-generaal John Gilissen van 10 oktober 1975, geeft ons vandaag echter een tweede kijk. Stévigny was immers bij het bewuste gesprek in 1945 aanwezig en is dus een eersterangs getuige.

193. Nota voor de minister van Justitie betreffende de zaak Vindevogel, dd. 1 juli 2000, Remi De Vis, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

194. Uitvoeringsdossier Vindevogel Krijgsraad Gent, ARA.

195. Parlementaire interpellaties en persknipsels worden bijgehouden. De staatsveiligheid neemt zelfs grondig verslag van een lezing van Verroken. Uitvoeringsdossier Vindevogel Krijgsraad Gent, ARA; doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

196. “Nota over het proces Vindevogel”, Stévigny aan Gilissen, 10 oktober 1975, doos 225 KA Gent 18 1-2 Vindevogel, ARA.

197. Nota voor de minister van Justitie betreffende de zaak Vindevogel, dd. 1 juli 2000, Remi De Vis, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

198. LODE WILS, *Leo Vindevogel*, p. 77.

199. Nota voor de minister van Justitie betreffende de zaak Vindevogel, dd. 1 juli 2000, Remi De Vis, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

De versie van Stévigny gaat als volgt: wanneer Dhooge zijn befaamde verweernota indient, blijkt dat hij enkele hooggeplaatste gezagdragers vermeldt en beschuldigt van diverse aanhoudingen (verzetsmensen, geallieerde piloten, Joden). De strategie van Dhooge is uiteraard om zo aan te voeren dat als Belgische overheden ook “collaboreerden”, Vindevogel niet veroordeeld kan worden voor dezelfde samenwerking. Voorzitter Dubois van het Krijgshof roept hierop meteen Dhooge bij hem. Eerst vraagt Dubois hem of hij “volstrekt zeker” is van de beschuldigingen die hij zwart op wit uit aan het adres van een reeks hooggeplaatsten: “Daar mr. Dhooge toegaf dat hij dit niet verzekeren kon, heeft de voorzitter gewezen op het gevaar feiten aan te halen, in het publiek, waarin derde personen, vreemd aan het proces, zouden betrokken zijn, zonder dat hun verantwoordelijkheid in dit verband, op welke wijze ook, vaststond”²⁰⁰. Dhooge vergaloppeert zich dus door mensen te gaan beschuldigen zonder bewijzen en in dit verband is mogelijk in het gesprek ‘laster en eerroof’ vermeld geweest. Dubois wijst hem vervolgens ook op het feit dat indien al deze Belgische gezagdragers juridisch schuldig zouden bevonden worden (wat uiteraard lang niet vaststond), dit “de vrijspraak of de niet vervolging van het merendeel der incivieken tot gevolg zou hebben”. Dit is de befaamde passage die Dhooge later lanceert in de pers en die sindsdien de beeldvorming beheerst. Hoewel Stévigny zegt dat hij onmogelijk de exacte woorden kan reconstrueren, is hij wel formeel: “Dat Vindevogel zou moeten vrijgesproken worden, ingeval de onderwerpelijke verweernota toch zou gebruikt worden, is beslist nooit gezegd geweest”. Hij beargumenteert dat met een evident argument: Dubois zou nooit een dergelijke flagrante professionele fout maken en de verdediging zou nooit de (even flagrante) professionele fout maken haar eigen nota in te trekken als ze er echt in geloofde. Stévigny wijst er tot slot ook nog op dat Dhooge na dit gesprek met

Dubois zelf zijn nota “zonder veel moeite” introk en er verder ook nergens nog naar verwees: zelfs niet in het door hem ingediende Genadedossier. Stévigny neemt het Dhooge kwalijk dat hij het verhaal alsnog lanceerde via de pers en zijn vermeende brief van 6 juni 1945:

“Zo deze brief werkelijk geschreven werd, dan bewijst hij eenvoudig dat mr. Dhooge niet gearzeld heeft de waarheid geweld aan te doen, wellicht in een laatste poging om Vindevogel te redden, wel wetende dat de inhoud ervan niet zou medegedeeld worden aan de betrokken magistraten, nu het om een louter persoonlijk schrijven ging. In dit verband is het tenslotte wel opmerkenswaardig dat die belangrijke verweernota, die de vrijspraak van Vindevogel tot gevolg had moeten hebben, zelfs niet bij deze brief aan de Minister of bij het genadeverzoek zelf gevoegd werd”²⁰¹.

Dat laatste is inderdaad belangrijk. Hieruit spreekt een klassieke frustratie van de magistratuur, die onwaarheden moet lezen in de pers zonder zelf toelichting te mogen geven. Dhooge maakt een nieuwe versie van de nota overigens wél over als ‘pleitnota’ aan een substituut-auditeur-generaal, maar niet aan het Hof²⁰². Tot slot ontkent Stévigny formeel dat hij overeengekomen zou zijn de neergelegde nota als “niet bestaande” te beschouwen: “een dergelijke verbintenis (...) kon ik, omwille van de inhoud van deze nota zelf, en zijn strafrechtelijk karakter, trouwens niet nemen (...)”. Stévigny voert goede argumenten aan. Wat voorzitter Dubois dus zei in dat befaamde gesprek met Dhooge was niet: “uw nota is juridisch dermate onuitgegeven dat het onze strafwet onderuit haalt”, maar wel: “volgens de logica van uw nota zegt u eigenlijk dat we niemand voor collaboratie mogen veroordelen: weet u zeker dat dat de boodschap is die u straks wil geven?” Kortom: een onervaren Dhooge vergaloppeert zich en voorzitter Dubois moet hem tegen zichzelf beschermen. In de beeldvorming worden

200. “Nota over het proces Vindevogel”, Stévigny aan Gilissen, 10 oktober 1975, doos 225 KA Gent 18 1-2 Vindevogel, ARA.
201. *Idem.*

202. “hetgeen nogmaals zeer zonderling voorkomt, zo mr. Dhooge er werkelijk van overtuigd was dat de feiten die hij erin aanhaalde, tot de vrijspraak van Vindevogel, of althans tot een verzachting van zijn bestraffing, moesten aanleiding geven”. *Idem.*

aard en inhoud van dat gesprek zodanig vervormd dat een leugen overblijft.

De nota is niettemin wel deels ingediend. De door Dhooge op 28 april 1945 ingediende ‘pleitnota’ aan het Openbaar Ministerie bij het Krijgshof (aan substituut auditeur-generaal Van Houdt) is immers de facto een licht herwerkte versie van de beruchte ingetrokken nota²⁰³. In deze nota, die daarna niet is overgemaakt aan het krijgshof maar die zich wel in het administratieve dossier bevindt, legt Dhooge inderdaad een verband tussen diverse parketten, rijkswachtkorpsen en gemeentebesturen met tal van vormen van uitvoering van Duitse orders, inclusief de aanhouding van werkweigeraars. De nota van Dhooge is een voor 1945 bijzonder goed gedocumenteerd document. Dhooge raakt hier wel degelijk de belangrijke kwestie aan van de bestuurlijke en politieke politiek van het minste kwaad. Al zijn voorbeelden sluiten aan bij het probleem van informatiebeheer en samenwerking van ordediensten en het gerecht met de Duitse repressie²⁰⁴. Opvallend is bijvoorbeeld dat hij expliciet het Jodenregister vermeldt, iets waar in 1945 nog nauwelijks aandacht voor was²⁰⁵. Niettemin is de nota chaotisch, gooit ze allerlei zaken op één hoop en mist ze – onvermijdelijk zo kort na de feiten – elke context.

Nieuwe argumenten in de strijd voor de herziening

De roep om herziening blijft luiden. De argumentatie valt vaak terug op de intussen geroede beeldvorming. Hieronder volgen enkele van die argumenten die na 1991 nog worden aangehaald.

Senator Hugo Vandenberghe (CVP) vraagt op 29 maart 2001 de minister van Justitie Verwilghen (Open VLD) om uitleg en om een herziening,

onder meer omdat Vindevogel zou zijn veroordeeld wegens verklikking van Eugène Soudan op basis van een brief van het Onafhankelijkheidsfront van 23 april 1945. Dit is feitelijk fout: Vindevogel werd zelfs niet eens aangeklaagd (laat staan veroordeeld) voor de verklikking van Soudan. De Vis beheerst het dossier echter beter. De Vis heeft reeds op 1 juli 2000 een lijvige nota ingediend bij de minister van Justitie en doet dat opnieuw op 11 februari 2002. Zijn belangrijkste argumenten zijn: het niet gebruikte ‘PV-Soudan’, de ingetrokken verweernota (zie eerder), een reeks verdwenen documenten (zoals het genadedossier, een brief van Vindevogel vanuit de gevangenis van 20 september 1945 aan parlementsleden en een verzoekschrift van zeven parlementsleden) en daarnaast nog een reeks erg specifieke aspecten (o.m. dat Delobel zelf de burgerwachtlijst opstelt in 1940 en dat de collaborerende schepenen van Ronse lichte straffen kregen). De Vis noemt in zijn nota ook drie andere dubbelagenten van de Duitse Sipo-SD die verantwoordelijk waren voor de verklikkingen van verzetsmensen in Ronse (en daarvoor na de bevrijding ook terechtgesteld werden). Voorts klaagt De Vis ook aan dat de motivering van het vonnis en arrest bijzonder summier was, waardoor onduidelijk is waarvoor Vindevogel nu uiteindelijk de doodstraf kreeg. De Vis spreekt over “*manipulaties achter de schermen*” en wil een “*onderzoek naar het onderzoek*”.

Op 11 februari 2002 dient De Vis nog een nota in. Nu blijft één echt concreet element over: het PV over de verklaringen van Soudan. De Vis (en senator Vandenberghe) gaan ervan uit dat dit PV ‘achtergehouden’ werd voor de verdediging en het krijgshof terwijl het elementen bevat die Vindevogel steunden; mogelijk zelfs hadden kunnen redden. Aldus De Vis: “*De auditeur-generaal heeft hier een zware fout begaan, hij moest ook rekening houden met wat ten gunste van de*

203. Verdedigingsnota van Dhooge aan Subst.-Auditeur Generaal Van Houdt dd. 28 april 1945. Administratief bundel, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

204. NICO WOUTERS, *Oorlogsburgemeesters*, p. 303-327.

205. “*Al de gemeentebesturen van België, ook de stad Brussel (...), voerde de Duitse ordonnantie uit van 28 oktober 1940 betreffende de Joden (...)*”. Verdedigingsnota van Dhooge aan substituut auditeur-generaal Van Houdt dd. 28 april 1945. Administratief bundel, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

*betichte sprak (...)*²⁰⁶. Hoe zit het concreet met dat ‘achtergehouden’ PV? De ondervraging van Eugène Soudan wordt bij hoogdringendheid op 26 april 1945 bevolen, na diens terugkeer uit Buchenwald. Inspecteur De Vleeschauwer van de staatsveiligheid ondervraagt hem zoals gezegd op 27 april 1945 en maakt een zogenaamd “PV van inlichtingen” op. Dit dus een verslag in eigen woorden en geen weergave van een ondervraging of ‘verhoor’ van Soudan. Die laatste blijkt immers geen relevante feiten te kunnen aanleveren voor het onderzoek-Vindevogel. Hij kan enkel verklaren dat de Ronsese Buchenwald-gevangenen die in de brief van het Onafhankelijkheidsfront werden vermeld, niets over Vindevogel hebben gezegd maar wel “ernstige vermoedens” hebben over Gerard Philippe, een lid van het Onafhankelijkheidsfront die onder druk van de Duitsers verzetsleden verklikt zou hebben²⁰⁷. De mensen die dit aan Soudan hebben verklaard, zijn echter omgekomen in Buchenwald en zo loopt ook dit spoor dood. Dit korte PV wordt vervolgens per bode bezorgd aan het krijgsauditoraat (wat niet de normale procedure is). Het PV wordt formeel als “stuk na arrest” bij het dossier gevoegd. Misschien komt het PV te laat binnen door tijdsgedbrek of misschien stelt De Vleeschauwer gewoon vast dat de verklaringen van Soudan geen betrekking hebben op het onderzoek over Vindevogel en dat het dus niet zo belangrijk is. Onder meer auditeur-generaal Mine gaat hier decennia later op in. Hij merkt op dat zaken die tussen 27-30 april 1945 zijn gebeurd “*mij uiteraard niet geweten [zijn] en het zou mij verwonderen dat dit na verloop van 57 jaren nog zou kunnen achter-*

haald worden”²⁰⁸. Over de inhoud argumenteert hij dat Soudan tijdens de bezetting niet ter plaatse in Ronse dat zijn verklaring nooit de tientallen getuigenverklaringen kan weerleggen van mensen die tijdens de feiten wel ter plaatse waren. Wat betreft het ‘toevoegen na arrest’ zegt hij dat dit een “*formele daad in het kader van een procedure*” is (lees: geen procedurefout)²⁰⁹. Volgens Mine gaat het dus juridisch niet om een “*begane feitelijke vergissing*”, zoals De Vis beweert. Mine wijst op het feit dat dit allemaal zo vreemd niet is; het gaat om een PV dat door overmacht snel moet worden opgemaakt en ingediend. Het juridische bezwaar dat De Vis inbrengt is daarom “*niet dienstig en irrelevant*”²¹⁰.

De Vleeschauwer voegt aan dit beruchte PV nog een korte mededeling toe, die ook in de beeldvorming en de vragen om herziening wordt gebruikt om de ‘vooringenomenheid’ van het Belgische onderzoek te illustreren. De Vleeschauwer voegt namelijk zelf toe dat het vonnis in Ronse “*opspraak*” verwekte “*(...) daar algemeen verwacht werd dat betichte de doodstraf zou hebben opgelopen. Desaangaande werden deze week aanplakbiljetten aangeplakt (...)*”²¹¹. Het lijkt me geen grote ‘vooringenomenheid’ maar een standaard melding in een ‘PV van inlichtingen’ waarmee De Vleeschauwer meldt dat er publiekelijk pamfletten werden verspreid en naar zijn eigen interpretatie verklaart waarom.

Ook andere verdwenen stukken maken deel uit van de beeldvorming. We spraken al over de belangrijkste (de verweernota en het genade-

206. Nota voor de minister van Justitie betreffende de zaak Vindevogel, dd. 1 juli 2000, Remi De Vis, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

207. Philippe wordt nadien met naam en toenaam in tal van publicaties vermeld, en bijvoorbeeld ook in de vraag om uitleg van senator Vandenberghe van 29 maart 2001.

208. Auditeur-generaal Mine aan minister Justitie Dossier Vindevogel dd. 21 februari 2002, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

209. Auditeur-generaal Mine aan minister Justitie Dossier Vindevogel dd. 19 maart 2002, doos 225 KA Gent 18 1-2 Vindevogel, ARA; Auditeur-generaal Mine aan minister Justitie Dossier Vindevogel dd. 21 februari 2002, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

210. Auditeur-generaal Mine wijst er ook op dat het arrest in de zaak-Irma Swertvaeger (Laplasse) van 14 februari 1996 heeft geoordeeld dat de “regelmaticheid” van de oorspronkelijke procedure in een herziening niet ter discussie staat (het is in een herziening dus niet de bedoeling de rechtsgang *as such* te gaan herzien). Auditeur-generaal Mine aan minister Justitie dd. 25 oktober 2000 en dd. 19 maart 2002, doos 225 KA Gent 18 1-2 Vindevogel, ARA.

211. PV van inlichtingen over Eugène Soudan door Marcel De Vleeschauwer dd. 27 april 1945, GSD.

dossier). Voor andere zaken zoals het verzoekschrift van zeven parlementsleden of bepaalde verzoekbrieven die vaak worden vermeld, is het dan weer normaal dat ze zich niet in de gerechtelijke dossiers bevinden. Ze zijn niet ‘verdwenen’; ze maakten nooit formeel deel uit van de gerechtelijke procedures²¹².

Blijft nog de inhoudelijke afweging van de befaamde ingetrokken verweernota van Dhooge, die dus argumenteert dat traditionele Belgische overheden ook gelijkaardige collaboratiefeiten pleegden. In de latere fase van de strijd voor herziening wordt door senator Herman Suykerbuyk²¹³ en De Vis in dit verband concreet verwezen naar de zaak Joseph Bologne, de socialistische burgemeester van Luik “(...) die van veel zwaardere feiten werd beticht en in 1947 werd vrij gesproken (...)”²¹⁴. Waar gaat het hier over? Na de bevrijding liep inderdaad een gerechtelijk onderzoek tegen Bologne, in hoofdzaak omdat hij in mei 1941 een namenlijst van ongeveer 100 Luikse communisten doorgaf en omdat hij in 1942 een lijst doorgaf van zogenaamde ‘asociale elementen’²¹⁵. Hij werd hiervoor in beroep vrijgesproken. Voor het eerste feit omdat de lijst van communisten allemaal ‘publieke figuren’ betrof en vooral omdat Bologne zich na juni 1941 verzette tegen de medewerking van zijn Luikse politie aan de aanhouding van deze mensen. Voor het tweede feit omdat hij de lijst pas doorstuurde na eerst te hebben geweigerd en omdat hij op de namenlijst vooral vrouwen, oudere mensen en vrijgestelde beroepen plaatste (zodat de Duitsers eigenlijk geen bruik-

bare mensen in handen hadden). Het gerecht oordeelt daarom dat Bologne niet kwaadwillig handelde. Het voorbeeld Bologne illustreert hoe moeilijk het was voor het militaire gerecht om klaarheid te scheppen in de bredere context en de achterliggende intenties van gepleegde feiten²¹⁶. Deze kwestie van de naoorlogse beoordeling van de medewerking aan Duitse orders door Belgische overheden is zonder meer erg interessant maar gaat dit artikel te buiten²¹⁷.

IV. Tot besluit

Een solide bewijslast tegen een zwakke verdediging

Het proces-Vindevogel draait eigenlijk in hoofdzaak om ‘informatiebeheer’. Dit gaat over de manier waarop een oorlogsburgemeester de bevoegdheidsverdeling tussen Belgische en Duitse diensten bij de handhaving van de openbare orde concreet toepast: zijn relatie tot de Duitsers dus. De meerderheid van collaborerende oorlogsburgemeesters zijn zich er tegen 1943 en 1944 van bewust dat ze hier voorzichtig moeten zijn. Ze beperken of verbergen de contacten met Duitse overheden. Velen beseffen ook dat ze best (opnieuw) een consensus opzoeken met lokale *stakeholders*. Vindevogel wijkt af van dat patroon. Hij zit eigenlijk in de minderheidsgroep van de radicale collaborerende burgemeesters die niet evolueert in zijn houding tussen 1940 en 1944. Na de aanslagen van oktober-december 1943

212. het parlementaire verzoekschrift bijvoorbeeld werd door advocaat Dhooge niet bij zijn genadeverzoek gevoegd. Eerste Advocaat-generaal A. Andries bevestigt dit aan de minister van Justitie, dd. 11 juli 1995: “geen enkel spoor gevonden werd van een verzoekschrift dat in de loop van de maand september 1945, of vroeger of later, zou ingediend zijn (...)”, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

213. Herman Suykerbuyk aan minister Verwilghen van Justitie dd. 23 mei 2000, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

214. “Nota voor de minister betreffende de zaak Leo Vindevogel”, Remi De Vis aan minister Justitie dd. 4 juli 2000, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA; Auditeur-generaal Mine aan minister Justitie dd. 25 oktober 2000 en dd. 19 maart 2002, doos 225 KA Gent 18 1-2 Vindevogel, ARA. Hij gebruikte dit ook in: De Vis aan de minister van Justitie Wathelet, dd. 3 februari 1995, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

215. Zie voor de kwestie van de lijsten van ‘asociale elementen’ voor de tewerkstelling: NICO WOUTERS, *Oorlogsburgemeesters*, p. 393 e.v., specifiek voor wat betreft de zaak Bologne p. 390.

216. Het voorbeeld werd aangehaald in: NICO WOUTERS, *Oorlogsburgemeesters*, p. 602-603.

217. NICO WOUTERS, *De Führerstaat. Overheid en Collaboratie in België (1940-1944)*, Lannoo, Tielt, 2006, p. 189 e.v.

ontstaat uiteraard een oncontroleerbare Duitse repressiespiraal. Maar Vindevogel is hierin geen passieve actor. Vindevogel lijkt in 1942-1944 oprecht overtuigd van het feit dat de Duits-Belgische ordehandhaving 'één en ondeelbaar' is. Vandaar ook het aanhoudende, structurele en relatief openlijke contact met Duitse overheden en diensten. Dat hij daar oprecht geen problemen in ziet, wordt aangetoond door het feit dat hij die houding aanhoudt tijdens zijn proces. Ook daarin onderscheidt hij zich van de grote meerderheid van andere collaborateurs. Het belang van zijn zwakke verdediging in deze kan niet genoeg benadrukt worden. Vindevogel lijkt in de confrontatie met getuigen en materieel bewijs achteloos en onverschillig. Hoe moeilijk dat ook te geloven is, hij lijkt het gewicht van de feiten niet in te zien of overtuigd dat men hem niets kan verwijten. Pas helemaal aan het einde, in zijn finaal verweerschrift, slaat hij toch een andere toon aan.

Een tweede aspect dat opvalt, is dat in tegenstelling tot wat de beeldvorming doet geloven, de rol van de (Franstalige) 'politieke tegenstanders' in het eigenlijke proces niet zo fundamenteel is. Iemand als stadssecretaris Delobel bijvoorbeeld, of Lagache, hebben geen essentiële impact op de procesvoering. Het beeld dat lokale Franstalige tegenstanders hem aan de galg praten klopt niet. Advocaat Portois, lid van Patria, was de voornaamste getuige pro-Vindevogel²¹⁸. Het zijn naast de slachtoffers zelf en hun nabestaanden vooral getuigen binnen het ambtelijke en politieke stadsbestuur die belangrijke verklaringen tegen Vindevogel afleggen. Het zijn ook dus de collaborerende voormalige medestanders die de schuld op Vindevogel schuiven²¹⁹. Een zekere scepsis is daarbij overigens nodig, omdat uiteraard deze mensen er alle belang bij hadden de verantwoordelijkheid bij Vindevogel te leggen.

De inhoudelijke crux van het dossier komt samen in vier eenvoudige punten: 1/ er is een hele reeks Duitse aanhoudingen met zware gevolgen, 2/ er zijn veel papieren sporen van Vindevogel's contacten met de Duitse repressie die direct betrekking hebben op die aanhoudingen, 3/ de vele getuigenverklaringen (ook zijn collaborerende medestanders) wijzen als één man naar de burgemeester als de 'spin in het web', 4/ Vindevogel zelf rijdt zich volledig vast in zijn verklaringen. De 'gecumuleerde bewijslast' van die vier punten samen is essentieel voor deze zaak. Er wordt nadien vaak in detail over specifieke verklaringen gediscussieerd. In het geval-Vindevogel leidt dat vaak tot eindeloze 'welles-nietes' discussies. In de zaak-Vindevogel is de aanpak echter deze van het samenleggen van veel puzzelstukken – vaak ook getuigenverklaringen – die samen één consistent beeld vormen. Dat is wat de auditeur-generaal op 29 augustus 1945 aan de minister van Justitie schrijft: *“deze getuigenissen volstaan op zich zelve om de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van verdachte volop in het licht te stellen”*²²⁰.

Puur juridisch gesproken, is een terdoodveroordeling met deze aanklachten in die specifieke tijdscontext niet onlogisch. Wel lijkt de zaak relatief snel te zijn afgehandeld. Het gaat om veel feiten in een complexe context met veel actoren. De tijd ontbreekt om alle feiten tot in elk detail na te gaan. Een tegenargument hier, is dan weer dat de houding van Vindevogel tijdens het onderzoek en proces ook weinig redenen geeft dieper op feiten in te gaan: hij doet geen moeite overtuigende argumenten te zoeken, verschuilt zich achter niemand en blijft tot het eind ook expliciet zijn pro-Duitsgezindheid onderstrepen. Zo bespoedigt hij zelf wellicht het onderzoek. Dat speelt zeker ook de jonge advocaat Dhooge parten. Hij heeft andere drukke werkzaamheden en een

218. *“Toch dapper van hem, in die tijd van terreur”* zegt dochter Helena Vindevogel daarover in de pers. VEERLE BEEL, *Het komt allemaal terug*, p. 14-15.

219. Met name de collaborerende agent J.v.O. bijvoorbeeld, geeft veel belastende verklaringen. Bijvoorbeeld: PV verklaring J.v.O. dd. 15 december 1944, GSD.

220. Auditeur-generaal aan minister Justitie dd. 29 augustus 1945, administratief bundel, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

cliënt die zichzelf al aan de galg heeft gepraat voor hij begint. Zeker in zijn verweernota van 28 april 1945 doet Dhooge zijn best. Maar een consistente argumentatie kan hij niet opbouwen. In die nota slaat hij veel te wild om zich heen. Secundaire details, verdachtmakingen en niet ter zake doende reflecties worden op één hoop gegooid met zaken die desgevallend wel interessant hadden kunnen zijn. Het ‘complexe kluwen’ waar de beeldvorming later handig gebruik van zal maken, is hierin al aanwezig. Wat in dit verband ook essentieel is, tot slot, is de zeer summier motivatie van het vonnis en van het arrest. Hierdoor is immers niet duidelijk welke feiten nu uiteindelijk hebben doorgewogen. Hierdoor zal altijd grote ruimte voor interpretatie en discussie blijven. Zo kan later op specifieke details worden gefocust, die misschien helemaal niet zo’n grote rol hebben gespeeld (‘Vindevogel is veroordeeld omdat hij enkele artikelen heeft geschreven’).

De evidente vragen beantwoord

Laten we nu enkele evidente vragen uit de populaire beeldvorming beantwoorden. Ten eerste: was de veroordeling een juridische ontsporing? Het antwoord op die vraag is duidelijk negatief. Een indrukwekkende machine aan juristen en drukingsgroepen speurde decennialang naar gronden voor herziening. De concrete feiten die daarvoor worden ingebracht, bleken telkens relatief gemakkelijk te worden weerlegd. Soms zijn de gebruikte argumenten ook aantoonbaar gebaseerd op feitelijk foute informatie die in de beeldvorming circuleert. Puur juridisch is het onderzoek robuust en zijn de tegenargumenten zwak.

Ten tweede: speelden emoties en dorpspolitiek een rol de terdoodveroordeling en de terechtstelling? Het antwoord op die vraag is: ‘zo goed als zeker wel, maar mede door de grote hoeveelheid mist die de beeldvorming heeft gespoeten is het quasi onmogelijk dit sereen te reconstrueren’. Het is zeker zo dat in maart-april 1945 de emoties en politieke tegenstellingen pieken en de druk op alle betrokkenen groot is. Het is evident dat lokale

actoren nauw betrokken zijn bij het proces en dat de zittingen soms emotioneel en gespannen verlopen (in de zittingsbladen worden deze ‘incidenten’ ook vermeld). Zonder twijfel brengt het proces allerlei kleinmenselijke motieven samen van boosheid, verdriet, wraak, afgunst, politieke wedijver. Dit is onvermijdelijk en gebeurt ook vandaag nog in tal van processen. Zonder twijfel zijn er tijdens de openbare zittingen soms harde woorden gevallen, die ons vandaag de wenkbrauwen doen fronsen. Naar hedendaagse normen verliep het onderzoek in die moeilijke tijdscontext zeker ook snel. De enige echt relevante vraag in dit verband is echter: sturen al deze emotie en maatschappelijke druk de rechtspraak buiten het toenmalige wettelijke kader? Indien we louter het dossier als basis nemen, lijkt dit niet het geval. Opnieuw moet worden gezegd dat het onderzoek zelf inhoudelijk zo solide is dat er in het resultaat weinig dubbelzinnigheid is. Laat minister Grégoire zich leiden door emotie en/of politieke strategie wanneer hij de negatieve genadebeslissing neemt? Dat is onmogelijk na te gaan: de bronnen laten niet toe dit te bepalen. Wel dient gezegd dat Grégoire een genadebeleid voert binnen de hem toebedeelde, wettelijk voorschreven rol en dat zijn beleid geen breuk is maar naadloos aansluit bij dat van zijn twee voorgangers.

Ten derde: is Vindevogel als oorlogsburgemeester zwaarder veroordeeld dan andere, gelijkaardige gevallen? Het gaat dan om collaborerende oorlogsburgemeesters of gezagdragers. Hier moeten we vooral opmerken dat deze vraag juridisch niet zo zinvol is en blijk geeft van een zekere populaire misvatting over rechtspraak. Rechtspraak verloopt niet via een wiskundig algoritme. Categorieën – de oorlogsburgemeesters of oostfrontstrijders bijvoorbeeld – kunnen niet zomaar met elkaar vergeleken worden vanuit het gezichtspunt: ‘persoon x had precies dezelfde functie als persoon y of stelde precies dezelfde daden (het doorgeven van een namenlijst bijvoorbeeld), maar krijgt wel een veel lagere straf’. Met dit soort vergelijkingen moet men voorzichtig zijn omdat elementen uit een gerechtelijk onderzoek eigenlijk vreemd zijn aan die uit een andere zaak. Nochtans is het een

populaire misvatting, die ook de negatieve beeldvorming over de repressie sterk beïnvloed heeft. Het werd ook actief gebruikt in de argumentatie van de verdediging van verdachte collaborateurs²²¹. Ondanks gemeenschappelijkheden is elke gerechtelijke afweging altijd uniek. In het geval Vindevogel gaat het – zoals gezegd – vooral om het samenkomen van vier elementen die als geheel de uitkomst bepalen.

Ten vierde: speelde het tijdstip een rol? Het antwoord op die vraag is bevestigend. Strafdossiers uit een latere tijdsfase kunnen inhoudelijk uiteraard ‘zwaarder’ lijken terwijl ze als uitkomst toch een lagere straf hadden. We weten al sinds Huyse en Dhondt dat in de vroege fase (1944-1945) zwaarder werd gestraft en dat is telkenmale in onderzoek bevestigd²²². De meest flagrante voorbeelden daarvan zitten allicht bij de ‘eenvoudige wapendragers’ (militaire collaboratie) waar zware gevallen die later berecht worden, mildere straffen krijgen dan eerder berechte collaborateurs. Ook in Franstalig België is dat aspect van de naoorlogse repressie een aanvaarde stelling. In de uitzending van *Écran Témoin* van 9 november 1998 (RTBF La Une) bijvoorbeeld, verklaarde de Luikse historicus Francis Balace onomwonden dat als Léo Vindevogel één of twee jaren later zou hebben terechtstaan, hij ‘maar’ vijf of tien jaar zou hebben gekregen. Die uitspraak leidt tijdens deze uitzending zelfs niet tot tegenkanting²²³. Het is tegenfeitelijke geschiedenis, maar het lijkt me zeker mogelijk dat als Vindevogel een jaar later terechtstaan zou hebben, hij een lichtere straf had gekregen of wellicht begenadigd geweest zou zijn. Het dossier-Vindevogel is een zwaar dossier,

maar het vroege tijdstip speelde hoogstwaarschijnlijk een belangrijke rol in de terechtstelling.

Ten vijfde: was de veroordeling van Vindevogel ‘terecht’? Dit is een morele afweging die afhangt van ieders individuele invulling van ‘rechtvaardigheid’. In elk geval toont de terechtstelling van Vindevogel aan dat doodstraffen uitgevoerd kort na gepleegde feiten in een context van verse emoties maar moeilijk leiden tot een duurzame verwerking. De doodstraf is onherroepelijk en creëert trauma’s en verbittering die over generaties heen worden doorgegeven. Het dossier illustreert ook dat slechts enkele maanden na een oorlog, een meer algemene contextanalyse nog zal ontbreken. Het militaire gerecht spreekt juridisch recht maar het beschikt in 1945 nog niet over een analyse van (bijvoorbeeld) het bestuur van oorlogsburgemeesters. Dit is het meest frappant bij de ingetrokken verweernota van Dhooge. Veel van zijn punten worden misbruikt in latere beeldvorming, maar de samenwerking door de Belgische overheden die hij aanhaalt, zijn wel degelijk essentiële vragen. Precies omdat slechts enkele maanden na een oorlog of een vijandige bezetting die analyse nog ontbreekt, impliceert een doodstraf dus een voortdurend risico op blijvende emotionele contestaties van het verleden.

Beeldvorming en historische waarheid

De zaak-Vindevogel is een rechtszaak. Maar het decennialang durend maatschappelijk ‘proces’ transformeert het tot iets anders. Juridische aspecten raken vermengd met emotionele, politieke,

221. Zo stelde de bekende advocaat (en latere Volksunie-oprichter) Frans Van der Elst tijdens zijn verdediging van oorlogsburgemeester Jan Van Hoof van de gemeente Assen een ‘vergelijkende tabel’ op van tientallen veroordeelde oorlogsburgemeesters van gemeenten. De tabel toont een enorme variatie (van burgemeester Ludo Keuleer van Hombeek die één jaar hechtenis kreeg tot burgemeester Jozef van Nieuwenhuyzen van Drieslinter die levenslang kreeg). Het toont aan dat deze oefening weinig zin heeft om te komen tot wiskundig afgewogen rechtspraak. “Vergelijkende tabel. Veroordelingen van oorlogsburgemeesters”, Fonds Frans Van der Elst, Dossier Jan van Hoof IV p. 204 D 8881. Archief en Documentatiecentrum van het Vlaams-nationalisme.

222. De beruchte Breendonkbeul Richard De Bodt bijvoorbeeld wordt pas in oktober 1951 in Duitsland gevat en kan zo profiteren van het feit dat minister Moyersoen in 1950 de uitvoering van de doodstraf heeft afgeschaft. Het spreekt voor zich dat als De Bodt eerder – met name dus in het collectieve ‘Breendonkproces’ – zou zijn veroordeeld, hij zo goed als zeker wel geëxecuteerd zou zijn geweest.

223. BRUNO DEPUTTER, *Leo Vindevogel*, p. 133.

en sociale argumenten. Politici, schrijvers en journalisten, TV- en theatermakers, drukkinggroepen en –netwerken creëren eigen verhalen. Vrijwel onmiddellijk is de feitelijke basis erg zwak en nemen emoties over. De beeldvorming wordt gekenmerkt door een maximalisering van de emotionele lading. Er wordt een haast romanesk verhaal gecreëerd met ‘helden’ en ‘schurken’²²⁴. In de specifieke Vlaamse context kadert dat verhaal eenduidig in een politieke strijd. Het beeld wordt gecreëerd van een breed gedragen Vlaamse maatschappelijke meerderheid tegen de Belgische justitie. Wanneer bijvoorbeeld minister Wathélet in 1994 geen grond voor herziening ziet, schrijft *De Vis* hem: “*Daarmee staat U wel tamelijk geïsoleerd tegenover de grote groep geleerden, historici, juristen, politici, journalisten enz. die zich over dit proces hebben uitgesproken (...)*”²²⁵. De zaak-Vindevogel illustreert perfect wat eigenlijk de kern is van de beeldvorming over de anti-Vlaamse repressie. Die komt neer op een decennialang gecultiveerd fundamenteel wantrouwen in de Belgische rechtstaat.

De zaak-Vindevogel illustreert ook hoe wetenschap en de rede op hun grenzen botsen. Naarmate de tijdsafstand groter wordt, ziet niemand nog helder in de feitelijke geschiedenis. Hoewel de algemene opvattingen over collaboratie en repressie in Vlaanderen grondig veranderen tussen 1991 en 2020, blijkt dat de beeldvorming over een concrete zaak zoals die van Vindevogel bijzonder duurzaam blijft. Dit komt omdat de geschiedenis en de kennis na 1991 vervagen en enkel maar het symbool blijft. Vandaag kent haast niemand nog de geschiedenis van Vindevogel. Dit maakt het eenvoudig om wat we vandaag een complottheorie zouden noemen

te blijven steunen. Het is als dusdanig een interessante testcase over hoe je desinformatie met waarheid (niet) kan bekampen. Mensen die meegesleept worden in een grandioos emotioneel verhaal, hebben zelden een boodschap aan een feitelijk-technische weerlegging. Eén – specifiek – voorbeeld om dat te illustreren. In 2013 schrijft weekblad *Knack* dat stadssecretaris Delobel zelf de lijst van burgerwachters heeft opgesteld. Dit is slechts één voorbeeld van een heel concreet en specifiek punt, dat toch emotionele reacties losweekt over ‘het begane onrecht’²²⁶. Feitelijk klopt dit als een bus. Sterker: in 1940 stellen haast alle stadsadministraties op vraag van de Duitse overheden diverse lijsten op van gemobiliseerde militairen, van buitenlanders, soms van Joden of werklozen. Het gaat om administratieve stukken getekend door honderden burgemeesters en/of stadssecretarissen in een specifieke context van mei-november 1940²²⁷. Maar dit staat los van burgerwachlijsten die in een heel andere context van Duitse strafmaatregelen in 1943 worden opgesteld. Bovendien blijkt uit de reconstructie tijdens het gerechtelijke onderzoek ondubbelzinnig dat de burgerwachlijst van 1943 losstaat van de administratie in 1940. Dit soort weerleggingen in hun historische context heeft vandaag echter nauwelijks nog kracht. Het illustreert hoe lastig het is om duurzame beeldvorming met een historische analyse te gaan weerleggen. Door de beeldvorming is intussen ook zoveel mist gespuid dat als feiten gepresenteerde verdachtmakingen, verhalen en anekdotes schier onmogelijk nog serieus bekeken kunnen worden. Ik ben daarom sceptisch: dit artikel verlegt hoogstens een steentje. Geschiedschrijving zal de koers van een rivier niet meer veranderen wanneer de bedding van een beeldvorming is uitgegraven.

224. Dit is van bij aanvang aanwezig: reeds het verslag-Verroken schetst een romanesk verhaal van grote onrechtvaardigheid waarbij een op bloed beluste Dubois op uiterst brutale manier rechtsregels openlijk met de voeten treedt. Ook de biografie van Vindevogel uit 2013 maximaliseert dat emotionele aspect.

225. Interessant is dat hij bij de lange lijst namen van professoren en historici ook mensen als Lode Wils, Luc Huyse en Bruno De Wever vermeldt. *De Vis* aan de minister van Justitie Wathélet, dd. 3 februari 1995, doos 225 KA Gent 18 1-2 Dossier Leo Vindevogel, ARA.

226. Dit komt van Verstraete die het op zijn beurt haalt het uit Verroken’s stenografische verslag: “*de lijst dateerde uit 1940 en Delobel had ze op vraag van de socialistische burgemeester Vanden Eede opgesteld*”. PIETER JAN VERSTRAETE, *Leo Vindevogel*, p. 558.

227. NICO WOUTERS, *Oorlogsburgemeesters*, p. 307-308.

Dat is – tot slot – ook jammer voor de geschiedenis van Vindevogel zelf. Vandaag rest enkel het symbool. Voor zijn geschiedenis is nauwelijks aandacht. Nochtans is hij historisch interessant: kenmerkend voor een tussenoorlogse katholieke generatie die heen en weer getrokken wordt tussen een

sociaal flamingantisme, strategische machtspolitiek en een hang naar autoritair en antidemocratisch leiderschap. Begrijpen hoe hij blind in de collaboratie stapte is historisch relevant. Dat ‘het symbool’ zijn eigen geschiedenis heeft weggeduwd, maakt vandaag deel uit van de tragiek van Vindevogel.

Nico Wouters is hoofd van het CegeSoma (Rijksarchief) en gastdocent aan de UGent. Hij publiceerde o.m. over de Tweede Wereldoorlog en de naoorlogse omgang met de Tweede Wereldoorlog.

Afkortingen:

GSD: Gerechtelijk Strafdossier Leo Vindevogel, Archief van het Militair Gerecht, Rijksarchief.

TAK: Taal Aktie Comité

